

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĀZIJAS STUDIJU NODAĻA

**Islāma modelis 21. gadsimtā:
humānisms, ētika un individuālisms**

Omara Saifa Gobāša

„Vēstulēs jaunam musulmanim”

BAKALaura DARBS

Autore: **Paula Bartaševiča**

Stud. apl. nr.: **PB15008**

Darba vadītājs: **prof. Jānis Priede**

Rīga, 2018. gads

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā “Islāma modelis 21. gadsimtā: humānisms, ētika un individuālisms Omara Saifa Gobāša “Vēstulēs jaunam musulmanim”” atspoguļots O.S.Gobāša grāmatā raksturotais islāma modelis 21. gadsimtā, īpašu uzmanību pievēršot humānisma, ētikas un individuālisma idejām. Darbā ir aplūkotas mūsdienu islāma kultūras jautājumi, kurus par aktuāliem un svarīgiem uzskata grāmatas autors O.S.Gobāšs.

Darba mērķis ir atspoguļot, cik lielā mērā islāma reliģijā tiek realizētas humānisma, ētikas un individuālisma pazīmes. Šādas idejas izvēlētas tādēļ, ka 21. gadsimta sabiedrībā tās ir aktuālas un ir nozīmīgas sociālās organizācijas sastāvdaļas. Mēdz uzskatīt, ka sabiedrībai jābūt neatkarīgai, taču organizētai. Tajā jāatspoguļojas cieņai vienam pret otru, kā arī jāietver ētikas vērtības. Darba autore uzskata, ka islāma sabiedrībā nepastāv pilnvērtīgi iepriekš minētie komponenti.

Bakalaura darba autore uzskata, ka grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* aprakstītās problēmas ir īpaši aktuālas arī tādēļ, ka pēdējo trīs gadu laikā Eiropa piedzīvojusi lielu Tuvo Austrumu iedzīvotāju pieplūdumu tās teritorijā. Islāms ir izplatītākā reliģija Tuvajos Austrumos, līdz ar to, liela daļa migrantu, kas ieradušies Eiropā, ir musulmaņi. Bakalaura darba autore uzskata, ka šīs ir problēmas, kuras ir jāpēta, lai veicinātu rietumu pasaules cilvēku izpratni par islāma kultūru.

Darba pirmā pamatdaļa sastāv no humānisma pazīmju atspoguļošanas O.S.Gobāša grāmatā aprakstītajos notikumos un situācijās. Otrajā pamatdaļā līdzīgi aplūkoti ētikas pamatprincipi un to atspoguļošanās grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* minētajos piemēros. Noslēdzošajā trešajā daļā tiek aplūkota iespēja mūsdienās asociēt individuālismu ar islāma reliģiju.

Darba garums bez titullapas, satura un avotiem ir 36 lapas.

ABSTRACT

Bachelor's thesis "The Model of Islam in the 21st Century: Humanism, Ethics, and Individualism in Omar Saif Ghobash's "Letters to a Young Muslim"" reflects the 21st century model of Islam as discussed in the book by O. S. Ghobash, putting emphasis on the ideas of humanism, ethics, and individualism. The thesis examines the timely questions in the Islamic culture, which are considered timely by O. S. Ghobash.

The aim of the thesis is to demonstrate if the characteristics of humanism, ethics, and individualism are realized in Islam. These ideas are chosen since the author of the thesis considers them to be topical in the contemporary society and important for the social organization. It is believed that the society must be independent but at the same time organized; it must portray respect and must include the values of ethics. The author of the thesis believes that the Islamic society does not fully encompass the previously mentioned components.

Author of the bachelor's thesis considers the problems described in the book *Letters to a Young Muslim* to be topical because during the last three years Europe has experienced a massive increase in the number of Middle East residents in its territory. Islam is the most widespread religion in the Middle East and, as a result, a large proportion of migrants arriving in Europe are Muslims. The author of the bachelor's thesis believes that these are the issues that need to be explored in order to promote the understanding of Western people.

The first part of the thesis demonstrates the characteristics of humanism in the events and situations described in O. S. Ghobash's book. Similarly, the second part examines the principles of ethics and how they have been portrayed in the examples from the book *Letters to a Young Muslim*. The last part looks at the possibility to associate individualism with Islam.

The length of this thesis is 36 pages not including the title page, table of contents and the list of references.

SATURS

IEVADS	5
1. HUMĀNISMS OMARA SAIFA GOBĀŠA GRĀMATĀ VĒSTULES JAUNAM MUSULMANIM	7
1.1. Humānisms un reliģija.....	7
1.2. Ieteiktās humānisma idejas grāmatā „Vēstules jaunam musulmanim”.....	9
1.3. Noraidītās humānisma idejas grāmatā „Vēstules jaunam musulmanim”.....	15
2. ĒTIKA OMARA SAIFA GOBĀŠA GRĀMATĀ VĒSTULES JAUNAM MUSULMANIM	19
2.1. Ētika reliģijā.....	19
2.2. Ieteiktie ētikas principi grāmatā „Vēstules jaunam musulmanim”.....	20
2.3. Grāmatā „Vēstules jaunam musulmanim” neaplūkoti ētikas principi.....	26
3. INDIVIDUĀLISMS OMARA SAIFA GOBĀŠA GRĀMATĀ VĒSTULES JAUNAM MUSULMANIM	28
3.1. Individuālisms reliģijā.....	28
3.2. Individuālisma pazīmes grāmatā „Vēstules jaunam musulmanim”.....	31
SECINĀJUMI	35
LITERATŪRAS SARAĶSTS	38
DOKUMENTĀRĀ LAPA	43

IEVADS

Bakalaura darbā „Islāma modelis 21. gadsimtā: humānisms, ētika un individuālisms Omara Saifa Gobāša „Vēstulēs jaunam musulmanim”, analizēta Apvienoto Arābu Emirātu vēstnieka Francijā¹ Omara Saifa Gobāša grāmata *Vēstules jaunam musulmanim*, kurā tiek pausts viedoklis par iespēju 21. gadsimtā dzīvot pilnvērtīgu islamicīgā dzīvi. Grāmata sastāv no vairākām vēstulēm, kas vēltītas O.S.Gobāša vecākajam dēlam Saifam.² Tajās grāmatas autors sniedz padomus, kā rast atbildes uz dažādiem sociāliem un reliģiskiem jautājumiem, kas saistīti ar islāmu un arābu kultūru, un kā veidot savu identitāti. O.S.Gobāšs atklāj, cik svarīgi ir likt saprast jaunajai paaudzei, ka katram ir tiesības uz savu viedokli par to, kas ir pareizs un kas – nav.

Tēmas aktualitāte balstās apstākļi, ka mūsdienu rietumu sabiedrība piedzīvo lielu musulmaņu pieplūdumu rietumu valstīs. Rakstnieks un politiskais aktīvisks Ambalavaners Sivanandans (*Ambalavaner Sivanandan*) kādā intervijā skaidro, ka rietumu kultūra ir iekarošanas un pakļaušanas kultūra, līdz ar to tā ir pilna ar anti-ārzemnieku un rasistiskām idejām.³ Tas skaidro apstākli, kāpēc mūsdienās Eiropā, kad tajā ir ieceļojis liels skaits musulmaņu, ir aktuāli stereotipi par islāma pārstāvjiem. Bakalaura darbā tiek aplūkots O.S.Gobāša piedāvātais islāma reliģijas modelis un skaidrots, kādas pazīmes to raksturo.

Darba mērķis ir, izmantojot sinhronisko metodi, noskaidrot, kāds ir 21. gadsimta islāma modelis, īpašu uzmanību pievēršot Omara Saifa Gobāša *Vēstulēs jaunam musulmanim* atspoguļotajam islāma modelim. Darba mērķa īstenošanai ir izvirzītas trīs idejas, kas nosaka darba iedalījumu trīs pamatdaļās. Pirmkārt, noskaidrot kādas humānisma pazīmes ir iespējamās islāmā. Otrkārt, aplūkot kāds

¹Līdz 2017. gada nogalei Omars Saifs Gobāšs bija Apvienoto Arābu vēstnieks Krievijā.

²Sākotnēji autors darbu uzrakstījis kā teorētisku apcerējumu par attiecīgajiem jautājumiem, taču Picador izdevniecības redaktors ieteica šo darbu pārveidot kā stāstījumu 15 gadus vecam jaunietim. (Adams, T. Omar Saif Ghobash: ‘These rock star clerics on Twitter need to reach out’. Sk. internetā (2018.26.04.) <https://www.theguardian.com/books/2017/jan/15/omar-saif-ghobash-interview-letters-to-a-young-muslim-interview>)

³IRR News Team. Fighting Anti-muslim Racism: An Interview with A.Sivanandan. (Sk. internetā 2018.07.05.) <http://www.irr.org.uk/news/fighting-anti-muslim-racism-an-interview-with-a-sivanandan/>

ir islāma ētikas modelis. Treškārt, noskaidrot vai var runāt par individuālismu kā nozīmīgu aspektu 21.gadsimta islāmā?

Darba pirmajā daļā ir sniegts ieskats termina „humānisms” izpratnē. Ir aplūkoti dažādi viedokļi par iespējamu humānisma un reliģijas savstarpēju savienošānu un kopīgu pazīmju rašānu. Ir atrasti vairāki autoru izteikumi par humānisma pamatprincipiem, taču par pamatu izvēlēti amerikāņu profesora Korlisa Lamonta (*Corliss Lamont*) uzskaitītie 10 humānisma pamatprincipi, kuri aprakstīti profesora grāmatā *The Philosophy of Humanism*.⁴ Tālāk Omara Saifa Gobāša grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* ir aplūktas aprakstītās idejas un notikumi, un atspoguļoti tajos iepriekš minētie humānisma pamatprincipi. Darba otrajā daļā ir aplūktas dažādu autoru izteiktās ētikas definīcijas, kā arī skaidrota teoloģiskās ētikas ideja.⁵ Par pamatu ņemot Saimona Blekbērna grāmatā *Ētika. Ļoti saistošs ievads* izvēlētās ētikas idejas, ir aplūkots šo ideju atspoguļojums Gobāša grāmatā. Trešā daļa ir veltīta individuālisma idejas aplūkošanai mūsdienu islāmā. Ir noskaidrota termina “individuālisms” izcelsme un nozīme. Ir aplūkoti dažādu autoru izteikti spriedumi par reliģiskā individuālisma idejas principiem, kā arī noskaidrota šo principu iespēja atspoguļoties islāmā, par pamatu izmantojot grāmatu *Vēstules jaunam musulmanim*.

Tekstus, kas zemsvītras piezīmēs un literatūras sarakstā nav minēti latviešu valodā, ir tulkojusi bakalaura darba autore. Arābu īpašvārda transliterēšanai latviešu valodā ir izmantota Ingrīdas Kleinhofas un Leona Taivāna rakstā *No arābu valodas aizgūto terminu latviskošana un lietojums* norādītā transliterācijas tabula.⁶

⁴Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 13.-15. lpp.

⁵Milts, A. *Ētika. Kas ir ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 11. lpp.

⁶Kleinhofa, I., Taivāns, L. *No arābu valodas aizgūto terminu latviskošana un lietojums*. Grām.: *Latvijas Universitātes raksti, 813. sēj.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2016. 112.-126. lpp.

1. HUMĀNISMS OMARA SAIFA GOBĀŠA GRĀMATĀ *VĒSTULES JAUNAM MUSULMANIM*

1.1. Humānisms un reliģija

Britu humānistu asociācijas izpilddirektors Endrjū Kopsons (*Andrew Copson*) norāda, ka vārds „humānists” angļu valodā pirmo reizi minēts 1589. gadā, savukārt lietvārda „humānisms” aizsākumi drukātā angļu valodā meklējami 19. gadsimtā.⁷ Filozofijas zinātņu doktors Andris Rubenis savā darbā *No renesanses pavasara uz humānisma rudeni* uzskata, ka termins „humānisms” vēl joprojām ir neprecīzs un nenoteikts.⁸ Vēstures profesors Edvards Čeinijs (*Edward Cheyney*) uzskata līdzīgi. Respektīvi, humānisms ir ietvēris vairākas nozīmes:

„Tas var būt saprātīgs dzīves līdzsvars, ko jaunie humānisti atklāja grieķos; tas var arī būt pētījums humanitāro zinātņu jomā vai smalkjūtīgu vēstuļu analīze vien; tā var būt brīvība no reliģiozitātes vai izteiktas intereses par karalienes Elizabetes vai Bendžamina Franklina dzīvēm; tā var būt atbilde uz visām Šekspīra vai Gētes cilvēku kaislībām; vai tā var būt filozofija, kurā cilvēks ir centrs. (..)”.⁹

Profesors Korliss Lamonts (*Corliss Lamont*) norāda, ka mūsdienu humānisms ietver visizteiktākās renesanses humānisma vērtības, bet filozofiskajā jomā un nozīmē tas sniedzas tālāk. K.Lamonts norāda, ka humānisms kopumā nav tikai domāšanas veids profesionāliem filozofiem, bet arī kredo parastiem cilvēkiem, kas cenšas panākt laimīgu un lietderīgu dzīvi.¹⁰ Bakalaura darba autore secina, ka humānismu ir grūti definēt, taču ir iespēja norādīt uz tā pamatvērtību – cilvēku.

Vārdam „humānisms” parādoties angļu valodā, tas norādīja uz divām atšķirīgām nozīmēm. Vienu no tām iespējams atrast Jakoba Burkharta (*Jacob*

⁷Copson, A., Grayling, A.C. (eds.) *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism*. Chicester: John Wiley and Sons Ltd, 2015. 1. lpp

⁸Rubenis, A. *No renesanses pavasara uz humānisma rudeni*. Rīga: Latvijas Mākslas akadēmija, 2008. 258. lpp.

⁹Cheyney, E. P. Humanism. Grām. *Encyclopaedia of the Social Sciences Vol. IV*. New York: Macmillan, 1937. 541. lpp.

¹⁰Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 12.-13. lpp.

Burckhardt) vai Džona Adingtona Saimonda (*John Addington Symonds*) apcerējumos¹¹. Retrospektīvi tā sāka dēvēt klasisko studiju atdzimšanu Eiropas Renesansē un domas tradīciju, ko šī atmoda aizsāka. Otra nozīme vairāk attiecas uz to, ko par humānismu sauc mūsdienu humānisti. Šajā nozīmē „humānisms” nebija sistemātisks un dažādās attieksmēs pret dzīvi pastāvēja kā ateistisks¹². 21. gadsimtā vārds „humānisms” mantojis vairākas nozīmes un atšķirīgus viedokļus par tā iespējamu sasaisti ar reliģiju.

Ir aplūkoti vairāki viedokļi par to, vai humānisms ir iespējams reliģijā. Kā viens no galvenajiem terminiem, kas parādās humānisma un reliģijas kopsakarībā ir reliģiskais humānisms. Endrjū Kopsons reliģisko humānismu interpretē divos variantos. Viens no tiem pārstāv humānistus, kuri uzskata, ka humānisms pats par sevi ir sava veida reliģija. Otrajā variantā humānisti un to piedalīšanās humānistu organizācijas tiek pielīdzināta draudzes pastāvēšanai baznīcās.¹³ Par humānisma sasaistīšanu ar reliģiju atrodami pretrunīgi teologu izvirzīti viedokļi. Piemēram, Tatjana Strautmane atspoguļo skaidru padomju laika ideoloģisko nostāju. Respektīvi, autore norāda, ka ir teologi, kas uzskata, ka reliģijā iespējams atrast humānisma idejas un tās apvienot ar reliģisko ideoloģiju,¹⁴ savukārt kristīgā fundamentālisma ideju popularizētājs Bobs Sattons humānismu reliģijā noliedz un piedēvē tam sātānisku izcelsmi.¹⁵ Sekulārais humānisms ir mēģinājums formulēt to, kas mums kā cilvēkiem ir kopīgs, neaplūkojot reliģiskos pieņēmumus.¹⁶ Šāds humānisma veids bakalaura darbā netiks aplūkots, ņemot vērā, ka humānisma pazīmes tiek apskatītas reliģijā. Humānisma idejas iespējams saskatīt slaveni, ar reliģiju saistītu, personu darbos un atziņās. Piemēram, Renesanses laikā dzīvojošais Dezidērijs Erasms bija gan humānists, gan teologs, un uzskatīja par

¹¹Piemēram grāmatās Burckhardt, J. *The Civilisation of the Renaissance in Italy* (1860) vai Symonds, J. A. *Renaissance in Italy* (1875).

¹²Copson, A., Grayling, A.C. (eds.) *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism*. Chichester: John Wiley and Sons Ltd, 2015. 2. lpp

¹³Ibid. 3. lpp

¹⁴Strautmane, T. *Reliģiskā humānisma būtība un tā kritika*. Rīga: Latvijas PSR Zinību biedrība, 1980. 15. lpp

¹⁵Baksters, E., u.c. *Sekulārais humānisms*. [B.v.]: Viņa Vārds Manī, 2009. 31. lpp

¹⁶Engelhardt, H. T. *Bioethics and Secular Humanism: The Search for a Common Morality*. Eugene: Wipf and Stock Publishers, 1991. xii lpp.

svarīgu iemācīt cilvēkiem domāt par savu rīcību nozīmi.¹⁷ Arī Romas pāvesta Jāņa XXIII teiktajā: ”(..) Baznīca cilvēkiem palīdz labāk izprast to, kāda ir viņu būtība, cieņa un dzīves jēga.” ir skaidri saskatāmas humānisma idejas.¹⁸ Arī humānisti ir pauduši savu viedokli par reliģiju. Bijušais Amerikas Humānistu asociācijas prezidents Loids Morains (*Lloyd Morain*) ar sievu Mariju (*Mary Morain*) savā grāmatā apgalvo, ka humānisti nesaskata nepieciešamību iesaistīt kādus pārdabiskus un augstāk stāvošus spēkus, lai rastu atbildes uz jautājumiem, skaidrotu tādus dabas procesus kā diena un nakts, vasara un ziema, dzīvība un nāve utt.¹⁹ Savukārt, filozofs Džulians Baggini (*Julian Baggini*) savā grāmatā raksta, ka ateisms ir humānisma forma,²⁰ līdz ar to tiek noraidīta jebkāda humānisma ideju kopīgošana ar reliģiju. Endrjū Kopsons norāda, ka vēsturiski liela daļa humānisma gadījumu tikuši interpretēti kā reakciju uz reliģiju, taču galvenās idejas, kas ir humānistiskas, ir attīstījušās dažādos laikos un vietās ne tikai kā reakcijas uz antihumānistiskām reliģijām vai politiskām idejām, bet arī kā neatkarīgi un pozitīvi apliecinājumi un apņemšanās, līdz ar to, negatīva attieksme pret reliģiju nav būtiska daļa individuāla humānista pārliecībā un attieksmēs.²¹

1.2. Ieteiktās humānisma idejas grāmatā „Vēstules jaunam musulmanim”

Korliss Lamonts savā grāmatā *The Philosophy of Humanism* uzskaitījis 10 humānisma pamatprincipus, definējot savu pozīciju, kas atšķir to no citiem

¹⁷Erasmus pie šāda secinājuma nonāca, kad pamanīja pastāvošo situāciju. Tā norādīja uz to, ka katoļi bieži vien piedalās rituālos un ceremonijās, kuru nozīmi un jēgu nemaz nezina.

(Huizinga, J. *Erasmus and the Age of Reformation*. New York: Harper, 1957. 100.-101. lpp.)

¹⁸Vatikāna koncils. *Vatikāna II koncils*. Jelgava: Vox Ecclesiae, 2016. 13. lpp.

¹⁹Moran, L. Moran, M. *Humanism as the next step*. Washington, DC: Humanist Press, 2012.

14. lpp

²⁰Baggini, J. *Atheism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 110. lpp.

²¹Copson, A., Grayling, A.C. (eds.) *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism*. Chichester: John Wiley and Sons Ltd, 2015. 27. lpp.

Autors grāmatas nodaļā par morāli gan atklāj novērojumu, ka lielākajā daļā darbu par humānismu, kas viņu grāmatā ir norādīti zem sadaļas „Tālākai lasīšanai”, vismaz puse darba sastāv no centieniem reliģiju noraidīt.

filozofiskiem viedokļiem.²² Viens no šādiem pamatprincipiem norāda uz to, ka humānisms tic tālejošai sociālai programmai, kurā tiek pārstāvēta demokrātijas, miera un augsta dzīves līmeņa izveide visā pasaulē, kas balstās uz plaukstošu ekonomisko kārtību gan nacionālajā, gan starptautiskajā līmenī.²³ Šādu pašu atzinumu, kā vienu no humānisma pamatprincipiem, izteikusi arī bijusī filozofijas un reliģisko pētījumu vadītāja Džinīna Fovlere (*Jeaneane Fowler*), arī norādot, ka humānismā ir svarīga plaukstošā ekonomika.²⁴

Sasaistot minētos viedokļus ar grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* paustajām idejām, redzams, ka Omars Saifs Gobāšs min vēsturiskus notikumus, kuros atrodams minētais humānisma pamatnosacījums. Šie notikumi ir naftas atklājumi Arābijas pussalā 20.gs.²⁵ Nafta pirmo reizi arābu valstīs tika atklāta 20.gs. 20.gadu beigās un 30.gadu sākumā.²⁶ Derīgā izrakteņa atrašana valstīm nodrošināja ekonomiskās situācijas uzlabošanu. Saūda Arābija 1932. gadā bija viena no nabadzīgākajām valstīm pasaulē, taču pēc tam, kad 1938. gadā tika atrastas naftas iegulas, valsts stāvoklis krasi mainījās.²⁷ Fakti liecina par ekonomikas izaugsmi, kas, savukārt būtu uzskatāma par humānisma ideju veicinošu faktoru, ciktāl veicina vispārējo labklājību. Pats grāmatas *Vēstules jaunam musulmanim* autors norāda, ka naftas atklāšana Arābijas pussalā radīja ne tikai milzīgu ietekmi reģionālā un globālā līmenī,²⁸ bet uzsvērts tiek arī tas, cik progresējoši tālu naftas ieguve iedzīvotājus aizveda no tā laika pieticīgajiem apstākļiem.²⁹

Aplūkojot 2013. gadā *World Religion Database* publicētos statistikas datus, 1910. gadā Rietumāzijas (Dienvidrietumāzijas) reģiona iedzīvotāju populāciju sastādīja 75,7% musulmaņu, taču 2010. gadā procentuāli šis skaitlis ir

²²Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 13. lpp.

²³Ibid. 15. lpp.

²⁴Fowler, J. D. *Humanism: Beliefs and Practices*. Īstburna: Sussex Academic Press, 1999. 175. lpp.

²⁵Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 38. lpp.

²⁶Rogan, E. *The Arabs: The History*. New York: Basic Books, 2009. 355. lpp.

²⁷Calvert, J. *The Arabian Peninsula in the Age of Oil*. Broomall: Mason Crest, 2007. 30. lpp.

²⁸Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 38. lpp.

²⁹Ibid. 48. lpp.

pieaudzis – 88.8%.³⁰ Tiek pieņemts, ka 20.gs. 20. un 30. gados musulmaņu procentuālais īpatsvars Rietumāzijas reģionā bija nedaudz pieaudzis (attiecībā pret 1910. gadu), līdz ar to, tālāk tiek pieņemts, ka ekonomiskās izaugsmes procesā piedalījušies un ieguvēji bijuši islāma reliģijas pārstāvji. Tādējādi var tikt uzskatīts, ka šo humānisma pamatprincipu var attiecināt arī uz islāmu un tā izpausmēm.³¹

Humānisti par humānisma pamatprincipu arī atzīst tiekšanos pēc sevis izglītošanas. Grāmatā *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism* norādīts, ka humānisti, kā cauri dzīvei notiekošu procesu, uzskata indivīda aktīvu morālo attīstību.³² K. Lamonts savā darbā raksta, ka, apvienojot personīgo gandarījumu ar nepārtrauktu pašattīstību un ievērojamu darbu, indivīdam ir iespēja sasniegt labu dzīvi.³³ 2003. gada UNESCO ziņojumā par lasītprasmi un pieaugušo izglītību arābu pasaules valstīs apkopoti rezultāti par 19 valstīm. Statistikas dati liecina, ka astoņās no šīm valstīm analfabētisms pārsniedz 30% no iedzīvotāju populācijas.³⁴ Ņemot vērā jau iepriekš darbā minētus datus,³⁵ lielākā daļa arābu valstu iedzīvotāju ir musulmaņi. Statistika liecina, ka izglītība musulmaņu vidū nav prioritāte, taču bakalaura darba autore neuzskata, ka šī situācija radusies, islāma reliģijas, bet gan islāma sabiedrības organizācijas dēļ. Aplūkojot statistikas datus, tajos atrodama informācija par musulmaņiem citviet pasaulē. *Pew Research Center* statistika liecina, ka musulmaņiem ir augstāks izglītības līmenis valstīs,

³⁰Johnson, T. M., Grim, B. J. Global Religious Populations, 1910–2010 Sk.internetā (2018.01.11.) http://media.johnwiley.com.au/product_data/excerpt/47/04706745/0470674547-196.pdf

³¹O. S. Gobāša grāmatā gan atrodams citāts: „(..) domāšana tolaik nebija reliģioza; tā bija nacionāla un sociāla. Tā bija par cilvēkiem un viņu tiesībām, nevis par reliģiju un varu pār citiem.” (Ghobash, S.O. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 49. lpp.) Jādomā, ka šāds atzinums nenorāda uz to, ka cilvēki tolaik būtu novērsušies vai atteikušies no reliģijas un tās tradīcijām. Drīzāk pieņemams ir fakts, ka cilvēki, saglabājot reliģiskās tradīcijas, lielāku uzmanību pievērsa cilvēkam kā indivīdam.

³²Copson, A., Grayling, A.C. (eds.) *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism*. Chichester: John Wiley and Sons Ltd, 2015. 21. lpp.

³³Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 14. lpp.

³⁴UNESCO Institute for Education. Literacy and Adult Education in the Arab World. Sk. internetā (2018.01.11.) http://www.unesco.org/education/uie/pdf/country/arab_world.pdf

³⁵Skat. 10. lpp.

kurās viņi ir uzskatāmi par minoritātēm. Piemēram, 95% pieaugušo musulmaņu, kuri dzīvo Eiropā, ir ieguvuši kādu formālo izglītību.³⁶

O.S.Gobāšs savā grāmatā vairākas reizes uzsver savas ģimenes attieksmi pret izglītību. Autors min sava tēva Saifa Gobāša vecāko brāli, kurš 20.gs. 20. gados bija vienīgais no sava reģiona, kuru uzņēma Al Azharas Universitātē, Ēģiptē. Grāmatas autora vecāki bijuši izglītoti – abi ir studējuši inženierzinātnes Ļeņingradas Politehnikumā.³⁷ O.S.Gobāša tēvs pārzināja angļu, krievu, vācu un klasisko arābu valodu.³⁸ Kopš 12 gadu vecuma Gobāša tēvs ieguva zināšanas un izglītību ceļojot.³⁹ Grāmatas autors, viņa brāļi un māsa arī tika audzināti, izvēloties labākās izglītības iespējas. Viņi tika sūtīti uz angļu valodas skolu, jo tajā bija augstāks izglītības līmenis nekā arābu valodas skolās.⁴⁰ Omars Saifs Gobāšs mācījās Ragbijas skolā, Vorvikšīrā, Anglijā, ieguva bakalaura grādu tieslietās Baliolas koledžā, Oksfordā, Anglijā, studēja matemātiku Londonas Universitātē. Gobāšs pārzina angļu, krievu, arābu un franču valodu. Sīriešu žurnālista Ibrāhīma Kaadūnī (إبراهيم قعدوني) rakstā par grāmatu *Vēstules jaunam musulmanim* piemin šo faktu par grāmatas autora valodu zināšanām, piebilstot, ka valodu zināšanas neapšaubāmi ir privilēģija, kas dod iespēju aplūkot un izprast jautājumus no vairākiem aspektiem un no dažādām kultūras perspektīvām. Žurnālists norāda, ka tad, kad mācāmies kādu valodu, tā ir kā cita dzīve, kuru dzīvojam šajā valodā un tās cilvēku kultūrā.⁴¹ Par grāmatas autora inteligenci gan visvairāk liecina viņa grāmata. Gobāšs grāmatā vairākas reizes atklāj, ka daļu savas dzīves veltījis atbilžu meklēšanai uz dažādiem jautājumiem. Piemēram, autors min, ka jau agrā bērnība bieži uzdevis jautājumus, lai izzinātu lietu kārtību un nepieciešamību pēc tām.⁴² Uzrunājot savu dēlu, kādas vēstules beigās grāmatas autors norāda, ka ir

³⁶Pew Research Center. Religion and Education Around the World: Muslim Educational Attainment. Sk. internetā (2018.01.11.) <http://www.pewforum.org/2016/12/13/muslim-educational-attainment/>

³⁷Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 50. lpp.

³⁸Ibid. 51. lpp.

³⁹Ibid. 198. lpp.

⁴⁰Ibid. 54. lpp.

⁴¹“رسائل إلى شاب مسلم” دعوة للتفكير النقدي لجيل مسلم عصري. قعدوني, إ. Sk. internetā (2018.09.05.) <https://geroun.net/archives/74879>

⁴²Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 220.-221. lpp.

svarīgi saprast, izprast kopējo musulmaņu tēlu.⁴³ O.S.Gobāšs ne tikai rod atbildes uz jautājumiem par notikumiem un parādībām, kas saistītas ar arābiem, musulmaņiem un ticību, bet arī uzskata par svarīgu šīs zināšanas nodot tālāk, respektīvi, uzrakstot grāmatu, kas adresēta ne tikai dēlam, bet arī visai jaunajai musulmaņu paaudzei. Angļu filozofs Džeremijs Bentems ir teicis, ka patiesības lietderība ir viens no svarīgākajiem pamatiem cilvēku sabiedrībā.⁴⁴ Bakalaura darba autore secina, ka humānisma pamatprincips par sevis izglītošanu musulmaņu vidū ir katra indivīda brīva izvēle un to neiespaido islāma likumi vai tradīcijas.

Starp Korlisa Lamonta minētajiem humānisma pamatprincipiem atrodamais princips par cilvēku spēju risināt pašiem savas problēmas, paļaujoties galvenokārt uz cēloniskuma principu un zinātnisko metodi⁴⁵ ir cieši saistīts ar iepriekš minēto pamatprincipu.⁴⁶ O.S.Gobāšs grāmatā vairākkārt min dažādas problēmas, kas, viņaprāt, ir aktuālas starp musulmaņiem, norādot, ka pats ir centies rast tām risinājumus. Piemēram, grāmatā vairākkārt ir minēta pastāvošās attieksmes pret apgalvojumu „islāms ir miera reliģija” problēma. Autors šī apgalvojuma izzināšanai ir veltījis grāmatas nodaļu (t.s. vēstuli). Gobāšs dēlam, respektīvi, lasītājiem paskaidro, kāpēc viņu pašu uztrauc šis apgalvojums un tā saistība ar tā patiesumu, kā arī norāda uz savām idejām, kā šo apgalvojumu saprast, interpretēt un realizēt mūsdienu islāma pasaulē.⁴⁷ Grāmatas autors uzsver, ka ir svarīgi saprast, kā uzskati, kas veicina viedokļa izplatību par to, ka islāms ir vardarbīga reliģija, izveidojas un mijiedarbojas, kā arī ir nepieciešams ar savām pārdomām dalīties ar apkārtējiem.⁴⁸ Gluži kā grāmatas autors Gobāšs tic, ka pašiem cilvēkiem ir iespēja mainīt savus uzskatus un attieksmi, lai realizētu islāmu kā patiesu miera reliģiju, arī profesors K.Lamonts tic, ka cilvēkiem ir spēja radīt mieru uz zemes.⁴⁹ O.S.Gobāšs savā grāmatā vairākas reizes piemin baltās un

⁴³Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 24. lpp.

⁴⁴Džeremijs Bentems citēts: Knight, M. (ed.), *The Humanist Anthology*. London: Barrie&Rockliff, 1961. 62. lpp.

⁴⁵Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 14. lpp.

⁴⁶Skat. 11. lpp.

⁴⁷Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 79.-83. lpp.

⁴⁸Ibid. 99. lpp.

⁴⁹Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. ix lpp.

melnās krāsas toņus dažādās dzīves situācijās. Respektīvi, autors dēlam (un jebkuram lasītājam) vēlas paskaidrot, ka dzīvē pastāv dažādība,⁵⁰ ne tikai strikti noteiktas normas (pareizs - nepareizs, atļauts – aizliegts u.c.). Saifs Gobāšs skaidro, ka islāmā uzskatāmi pastāvošais modelis norāda, ka ir tikai balts un melns. Tas, pēc grāmatas autora domām, ir faktors, kas izraisa konfliktus ne tikai starp ticīgajiem un neticīgajiem, bet arī ticīgo starpā. Autors vēlas pavēstīt, ka, noraidot citu kultūru saderīgumu ar islāmu, tiek noraidīts tas, kas šo ticību padara tik skaistu un īpašu.⁵¹ Bakalaura darba autore uzskata, ka O.S.Gobāšs savā grāmatā ir uzdevis jautājumus, kas spēj uzrunāt jebkuru lasītāju, gan musulmani, gan kristieti, gan ticīgo, gan neticīgo, kas, savukārt, pieļauj domu, ka plašas sabiedrības daļa tiks iepazīstināta ar grāmatā atklātajām idejām. Šādi grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* arī tiek pierādīts un atspoguļots humānisma pamatprincips par cilvēka spēju risināt savas problēmas, jo tieši tas ir tas, ko Omars Saifs Gobāšs ir realizējis savā grāmatā.

Pamatprincipam, ko K.Lamonts minējis, runājot par ētiku un morāli, ir saskatāma līdzība ar iepriekš minētajiem pamatprincipiem. Respektīvi, arī šis princips ir atrodamas O.S.Gobāša grāmatā, taču vairāk raksturīgs tieši viņa ģimenei, ne islāmticīgajiem kopumā. Korliss Lamonts norāda, ka humānisms tic ētikai vai morālei, kas pamato visas cilvēciskās vērtības šīs zemes attiecībās un pieredzēs un kas visaugstāk vērtē laimi, brīvību un progresu, neatkarīgi no rases, kultūras vai reliģijas.⁵² Grāmatas autors min gadījumu par tēvu un vergu, kas, pēc bakalaura darba autores domām, spilgti atspoguļo humānisma pamatprincipu par morāli un brīvību. O.S.Gobāšs atklāj, ka 20.gs. sākumā, reģionā, kurā uzauga grāmatas autora tēvs, verdzība bija ierasta parādība⁵³ un vergi bieži vien netika uztverti kā ģimenes locekļi. Gobāša tēvs, pēc savu vecāku nāves, mantoja divus vergus un zemes gabalu, taču balstoties uz savas morāles izjūtām, vergus atbrīvoja.⁵⁴ O.S.Gobāša grāmatā netiek minēta vispārēja musulmaņu attieksme

⁵⁰Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 68. lpp.

⁵¹Ibid. 76. lpp.

⁵²Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 14. lpp.

⁵³Filozofs Maududi gan norādījis, ka islāmā ir kategoriski aizliegts sagūstīt brīvu cilvēku, padarīt viņu par vergu vai pārdot viņu verdzībā. (Mawdudi, A. A. *Human Rights in Islam*. Lahore: Islamic Publications, 1997. 17. lpp.)

⁵⁴Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 47. lpp.

pret morāles principiem, taču grāmatās *Humanism Challenges Materialism in Economics and Economic History* un *Humanism and Muslim Culture: Historical Heritage and Contemporary Challenges* atrodama informācija ļauj spriest, ka verdzība, kas bija aktuāla musulmaņu valstīs, atšķīrās no tās, kas tika pieredzēta citviet pasaulē (Eiropā, Āfrikā, Āzijā u.c.).⁵⁵ Verdzība musulmaņu valstīs reti kad bija balstīta uz rasismu.⁵⁶ Korānā verdzība tiek norādīta kā atļauta noteiktās situācijās,⁵⁷ taču ticīgie tiek aicināti vergus atbrīvot.⁵⁸ Profesors Džonatans Brokops (*Jonathan Brockopp*) norāda, ka Korāns pierāda tā laika visprogresīvāko likumdošanu attiecībā pret verdzību.⁵⁹ Verdzība jebkurā gadījumā ir amorāla parādība, taču, ņemot vērā faktu, ka šajā laikā tā bija izplatīta vairumā pasaules sabiedrību, verdzības pastāvēšanas princips netika apšaubīts.⁶⁰ Bakalaura darba autore uzskata, ka fakti par verdzību pierāda sava veida morāles principu pastāvēšanu un to nozīmi, ne tikai O.S.Gobāša ģimenē, bet arī islamticīgo valstīs.

1.3. Noraidītās humānisma idejas grāmatā „Vēstules jaunam musulmanim”

Humānistu vidū populārs ir pārdabiskā noliegšanas princips. Korliss Lamonts šo nostāju iekļauj jau pirmajā humānisma pamatnosacījumā. Tajā autors skaidro, ka humānisms tic naturālistiskai metafizikai vai attieksmei pret visumu,

⁵⁵Floud, R., Hejeebu, S., Mitch, D. (eds.) *Humanism Challenges Materialism in Economics and Economic History*. Chicago: The University of Chicago Press, 2017. 91. lpp.

⁵⁶Reichmuth, S., Rüsen, J., Sarhan, A. (eds.) *Humanism and Muslim Culture: Historical Heritage and Contemporary Challenges*. Goettingen: V&R unipress GmbH, 2012. 34. lpp

⁵⁷Grāmatā *Human Rights, Southern Voices* skaidro, ka Korānā nav norādīta tieša atļauja sagūstīt kādu personu, taču ir pieminēti vergi, as veicina izpratni par verdzības pieļaujamību. Piemēram, Korāns norāda, ka musulmanim ir tiesības dzīvot kopā ar viņa verga konkubīni. (Twining, W. (ed.) *Human Rights, Southern Voices*. New York: Cambridge University Press, 2009. 72. lpp.)

⁵⁸Engineer, A. A. *Islam in Contemporary World*. New Delhi: New Dawn Press, 2007. xii lpp. Nav skaidrības par to, kādi vergi būtu jāatbrīvo, jo korānā ir minēta gan ticīgo vergu atbrīvošana, gan, nepieminot ticību, – verga atbrīvošana. (*Korāns*. Tulk. Bērziņš, U. Rīga: Neputns, 2011. 4:92 (73. lpp.) 58:3 (399. lpp.))

⁵⁹Brockopp, J. E. Slaves and Slavery. Grām.: *Encyclopedia of the Qur'an*, vol. 5. Leiden: Brill Academic Publishers, 2006. 56.-60. lpp.

⁶⁰Reichmuth, S., Rüsen, J., Sarhan, A. (eds.) *Humanism and Muslim Culture: Historical Heritage and Contemporary Challenges*. Goettingen: V&R unipress GmbH, 2012. 34. lpp.

kas pārdabiskas parādības skaidro kā mītus.⁶¹ Lamonts papildina savu atzinumu, norādot, ka humānisti nerod jebkādu pierādījumu tam, ka virs šīs zemes darbojas kāds pārdabisks dievs.⁶² Starptautiskās Humānētiskās apvienības (*The International Humanist and Ethical Union*) mājaslapā humānisma definīcijā minēts, ka humānisms nepieņem pārdabisku skatījumu par realitāti.⁶³ Jau iepriekš bakalaura darbā ir minēts arī humānistu Loida un Marijas Morainu viedoklis, kas arī pauž līdzīgu nostāju attiecībā pret pārdabisko.⁶⁴ Gobāša grāmatā Dievs tiek bieži pieminēts, taču uzsvērts tiek tā vārds „Allāhs”. Grāmatas autors vairākkārt apliecina ideju par Allāhu kā pārdabisku spēku. Piemēram, tiek apliecināts, ka Allāhs izveidoja pasauli⁶⁵ un, ka Allāhs nav iemiesojies cilvēka ķermenī,⁶⁶ Allāha atrašanās vieta tiek norādīta debesīs⁶⁷ utt. Tiek secināts, ka šo minēto mūsdienu humānistu principu nav iespējams savietot ar reliģisko skatījumu Gobāša grāmatā.⁶⁸

Vēl viens mūsdienu humānistu pamatprincips, kas izslēdz savas iespējas būt saistītam ar reliģiju, precīzāk – islāmu, norāda uz to, ka nepastāv pēcnāves dzīve. K. Lamonts apgalvo, ka cilvēka prāts ir nedalāmi saistīts ar smadzeņu darbību, līdz ar to, pēc nāves nav iespējama apzināta izdzīvošana.⁶⁹ Humānists Glenns Hardijs (*Glenn Hardie*) savā grāmatā *The Essence of Humanism: Free Thought Versus Religious Belief* raksta, ka humānisti atbalsta un saprot nāves faktu, taču nav pamatotu pierādījumu iespējamai dzīvei pēc nāves.⁷⁰ Gobāša

⁶¹Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 13. lpp.

⁶²Ibid. xxv lpp.

Panteisma piekritēji gan varētu nepieņemt apgalvojumam, ka dievs ir pārdabisks, taču šajā darbā autors piekrīt citu autoru viedoklim, ka dievs ir pārdabiska būtne, kam piemīt pārdabiskas spējas.

(Woo, R. *God or Allah, Truth or Bull?* Durham: Strategic Book Group, 2011. 158. lpp. un

Ruthven, M. *Islam in the World*. New York: Oxford University Press, 2006. 100. lpp.)

⁶³The International Humanist and Ethical Union. What is Humanism? Sk. internetā (2018.01.23.) <http://iheu.org/humanism/what-is-humanism/>

⁶⁴Skat. 9. lpp.

⁶⁵Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 2. lpp.

⁶⁶Ibid. 70. lpp.

⁶⁷Ibid. 2. lpp.

⁶⁸Šādu reliģisko skatījumu var savietot ar Erasma humānistiskajiem uzskatiem.

⁶⁹Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 14. lpp.

⁷⁰Hardie, G. M. *The Essence of Humanism: Free Thought Versus Religious Belief*. Philadelphia: Xlibris Corporation, 2004. 51.-52. lpp.

grāmatā dažas reizes minēta vieta, kurā cilvēki nonāk pēc nāves – debesis. Piemēram, kad grāmatas autors bijis agrā vecumā un pieredzējis tēva nāvi, pats nav sapratis, ko nozīmē “mirt”. Autora māte ir paskaidrojusi, ka viņa tēvs ir devies uz debesīm.⁷¹ Citi grāmatā aprakstītie gadījumi, kad minēta nonākšana debesīs pēc nāves, saistīti ar pašnāvību veikšanu kā upurēšanos islāmam. Gobāšs norāda, ka jaunieši, kuri ir gatavi veikt pašnāvību, t.s. ziedoties, ir pārliecināti, ka šādā veidā nodrošina savu pēcnāves dzīvi debesīs, jo ir veikuši milzu upurēšanos islāma vārdā.⁷²

Vēl kāds humānisma pamatprincips, kas neatbilst islāma modelim, ir princips par indivīda brīvību. Lamonta grāmatā tiek norādīts, ka humānistu uzskatos ietilpst ideja par cilvēku, kuram piemīt radošas izvēles un rīcības brīvība, kuru var noteikt vien pagātne, kā arī cilvēkam, noteiktos objektīvos ierobežojumos, ir iespēja pašam mainīt savu likteni.⁷³ Grāmatā *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their Conflict* tās autors norāda, ka islāms atzīst domas un vārda brīvību, taču to ir aizliegts izmantot, lai izplatītu jebkādu ideju, kas ir kaitīga islāma sabiedrībai.⁷⁴ Saifa Gobāša grāmatā gan ir atrodami neskaitāmi pierādījumi tam, ka islāma ticīgajiem nav tiesību un savu rīcības brīvību. Gobāšs piemin, ka islāms ir pazīstams ar savu nostāju pret brīvas izvēles pieņemšanu.⁷⁵ Grāmatas sākumā autors raksta par rietumiem – zemi, kurā tiek cienīta indivīda runas brīvība, un ķermenis pieder tikai sev pašam.⁷⁶ Grāmatas autors norāda, ka šādu kārtību islāmticīgie uztver negatīvi,⁷⁷ apgalvojot, ka rietumu pasaulē nepastāv vērtības un tā ir bezdievīga. Gobāšs šiem uzskatiem nepiekrīt. Autors paskaidro, ka musulmaņi brīvību asociē ar grēkošanu, kas nozīmē, ka brīvības apstākļos noteikti īstenosies tādas darbības kā narkotiku

⁷¹Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 57. lpp.

⁷²Ibid. 10. lpp.; 136. lpp.

Bakalaura darbā pašnāvības faktors islāmā padziļinātāk aplūkots 21. lpp.

⁷³Lamont, C. *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997. 14. lpp.

⁷⁴Khan, A. *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their conflict*. New York: Algora Publishing, 2003. 220. lpp.

⁷⁵Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 224. lpp.

⁷⁶Ibid. 8. lpp.; 33. lpp.

⁷⁷Skaidrot, kāpēc brīvība tiek uztverta kā negatīva izpausme, var ar A. Augustīna uzskatu, ka grēkā krišana kļūva par īstenību, pateicoties brīvai gribai. (Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. *Ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 127. lpp.)

lietošana un bezatbildīgas seksuālās attiecības.⁷⁸ Šāds musulmaņu domāšanas modelis izskaidro negatīvo attieksmi pret rietumu cilvēkiem. Islāmticīgajiem jau kopš agras bērnības tiek norādīts, ko drīkst un ko nedrīkst darīt. Gobāšs apgalvo, ka visbiežāk tika norādīts par to, kas ir aizliegts.⁷⁹ Taču nedrīkst izmirst, ka jebkurā kultūrā un reliģijā ir atrodami uzvedības un rīcības ierobežojumi, kas uztur sabiedrībā kārtību. Respektīvi, bez šādiem ierobežojumiem sabiedrībā valdītu haoss.

Saifs Gobāšs grāmatā min demokrātijas un islāma savstarpēju iespējamību. Šādu savienojuma iespējamību musulmaņu sabiedrība uztver ar apmulsumu, neapmierinātību.⁸⁰ Daļa musulmaņu uzskata, ka demokrātija ir grēks, taču citi uzskata, ka diskusijas un debates ir sena islāmiska tradīcija.⁸¹ Grāmatā minēti vairāki konkrēti aizliegumi, kas nesaskan ar humānisma pamatprincipu par radošās izvēles un rīcības brīvību. Gobāšs, piemēram, min, ka islāma pasaulē homoseksualitāte ir grēks.⁸² Grēkot nozīmē nepakļauties Allāha likumiem, līdz ar to, grēkošana nav pieļaujama. Musulmaņu garīdznieki arī norāda, ka ir nepareizi lasīt citu reliģisko vai filozofisko virzienu rakstus.⁸³ Cits piemērs: zinātkāre un jautājumu uzdošana. Musulmaņu autoritātes norāda, ka uzdot jautājumus, kas saistīti ar morālo atbildību, seksualitāti vai varu, ir nepareizi, pat amorāli.⁸⁴ Varam secināt, ka islāma reliģijā, gluži kā citās reliģijās, ir atrodami norādījumi un ierobežojumi, taču tie nav saistāmi ar humānisma pamatprincipu par indivīda brīvību.

⁷⁸Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 151. - 152. lpp.

⁷⁹Ibid. xiii lpp.

⁸⁰Khatab, S., Bouma, G. D. *Democracy in Islam*. Abingdon: Routledge, 2007. 1. lpp.

⁸¹Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 97. lpp.

⁸²Ibid. 98. lpp.

⁸³Ibid. 172. lpp.

⁸⁴Ibid. 127. lpp.

2. ĒTIKA OMARA SAIFA GOBĀŠA GRĀMATĀ *VĒSTULES JAUNAM MUSULMANIM*

2.1. Ētika reliģijā

Aplūkojot vairākus ētikas terminu skaidrojumus, ir grūti tiem rast īsu un konkrētu definīciju. Filozofijas zinātnu doktors Augusts Milts savā lekciju kursā par ētiku minējis vairākas definīcijas, kuras, viņaprāt, raksturo ētiku. Daži no raksturojumiem ir: “ētika ir mācība par cilvēcības specifisko būtību; ētika ir zinātne, kas pēta gribas brīvību, gribas autonomiju; ētika ir cilvēcisko attiecību būtības izteicēja” u.c.⁸⁵ Savukārt, filozofijas doktors Andris Rubenis ētiku cenšas definēt konkrēti un precīzi:

”Precīzā nozīmē ētika ir mācība, kuras priekšmets ir faktiskā vai iespējamā morāle; savukārt morāle ir likumu, normu un vērtību sistēma, kas nosaka to, kāda rīcība tiek uzskatīta par tikumiski labu noteiktas sabiedrības ietvaros.”⁸⁶

Augusta Milta darbā uzskaitīti vairāki ētikas attīstības virzieni un tās veidi. Viens no minētajiem veidiem ir teoloģiskā ētika. Šajā ētikā ietverti visdažādāko reliģisko mācību ētiskie uzskati.⁸⁷ Luterāņu mācītājs Kārlis Kundziņš ir akcentējis trīs galvenās idejas, kas nosaka kristietības būtību, kuras, pēc bakalaura darba autores domām, ir iespējams attiecināt ne tikai uz kristietību, bet arī islāmu. Tās ir: 1) visaptveroša Dieva valsts ideja; 2) svētās, sevi ziedojošās mīlestības ideja un 3) augšāmcelšanās un apskaidrotās dzīves ideja.⁸⁸ Tibetas budisma reliģiskais līderis dalailama Tenzins Gjaco uzskata, ka vairums iekšējo vērtību, kas sasaistās ar ētikas raksturojumu, jau sen ir tikušas formulētas reliģiskos terminos. Piemēram, laipnība, godīgums, pacietība, spēja piedot, pašdisciplīna un citas īpašības ir pamatvērtības, kas nepieciešamas, lai cilvēks spētu nodzīvot pilnvērtīgu dzīvi. Tenzins Gjaco šo sakrītību skaidro ar cilvēka gara atrašanos

⁸⁵Milts, A. *Ētika. Kas ir ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 7. lpp.

⁸⁶Rubenis, A. *Ētika XX gadsimtā. Praktiskā ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996. 5. lpp.

⁸⁷Milts, A. *Ētika. Kas ir ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 11. lpp.

⁸⁸Krūmiņa – Koņkova, S. Domas par cilvēka esamības horizontiem. Grām. *Reliģiski filozofiski raksti. 6. sējums*. Rīga: Filozofijas un socioloģijas institūts, 1997. 11.-31. lpp.

religisko interešu lokā, tādējādi, automātiski ar to nodrošinot gan savu, gan līdzcilvēku labklājību.⁸⁹

2.2. Ieteiktie ētikas principi grāmatā “Vēstules jaunam musulmanim”

Kembridžas Universitātes filozofijas fakultātes profesors Saimons Blekbērns savā grāmatā *Ētika. Ļoti saistošs ievads* ir uzskaitījis vairākus ētikas principus. Vairums šo principu uzskaitīti arī autoru S. Lasmanes, A. Milta un A. Rubeņa grāmatā *Ētika*⁹⁰. Šo principu esamība tiks aplūkota O.S.Gobāša grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim*.

Viens no ētikas principiem, ko piemin visi iepriekš minētie autori, ir attieksme pret nāvi. S. Blekbērns norāda, ka nāve nav cilvēka stāvoklis, bet gan norādījums uz to, ka kāds vairs neeksistē. Autors arī uzsver, ka nāve nav parādība, no kuras būtu jābaidās.⁹¹ Grāmatas *Ētika* autori norāda, ka dzīvajam ir tieksme uz nāvi, iznīcību, bet cilvēkam, kā būtnei, kurai ir dota spēja izveidot savu attieksmi pret pasauli un sevi, ir arī attieksme pret nāvi, un cilvēkam nāve kļūst par rūpju un pārdomu priekšmetu, kas izpaužas kā tendence atminēt, atrisināt tās noslēpumu. Tādēļ bailes no nāves ir garīga parādība, kas raksturo cilvēku kā ar apziņuveltītu būtni.⁹² Saimons Blekbērns uzmanību vairāk vērš tam, ka nekāds apziņas stāvoklis pēc nāves nepastāv.⁹³ Autors citē Epikūra argumentu, kāpēc nav jābaidās no nāves: ”Nāve ar mums nekādi nav saistīta, jo tas, kas ir miris, ir nejutīgs, bet nejutība ar mums nekādi nav saistīta”.⁹⁴ S.Blekbērns piemin nāvi arī reliģijās. Autors uzskata, ka tieši ētika motivē ticēt pēcnāves dzīvei. Reliģijās bieži vien

⁸⁹Bstan-'dzin-rgya-mtsho, Dalai Lama. *Vairāk nekā reliģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2013. 24. lpp.

⁹⁰Grāmatā *Ētika* tās ir uzskaitītas nevis kā idejas, bet gan kā dažādas ētikas.

⁹¹S.Blekbērns gan vēlāk norāda, ka ir pamats baidīties no nāves procesa – miršanas, jo tajā mēs vēl pastāvam. Ir pamats baidīties par to, kāds būs miršanas process – sāpīgs un ilgs, vai nesāpīgs un ātrs. Cilvēkus var baidīt arī fakts, ka pēc nāves mēs izzūdam. (Blekbērns, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. [B.v.]: ¼ Satori, 2008. 81. lpp.)

⁹²Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. *Ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 136.-137. lpp.

⁹³Blekbērns, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. [B.v.]: ¼ Satori, 2008. 76. -77. lpp.

⁹⁴Epikūrs. *Vēstules. Atziņas. Fragmenti*. Rīga: Liepnieks & Rītups, 2007. 101. lpp.

tiek solīta labāka pēcnāves dzīve, jo galu galā šī dzīve, kurā uzturamies, ir ciešanu pilna.⁹⁵

Bakalaura darbā minētā “nāve” tiek aplūkota arī Omara Saifa Gobāša grāmatā,⁹⁶ taču, apskatot ētikas jautājumu, tiek uzsvērtā nevis pēcnāves dzīve, bet gan nāves veids, kas Gobāša grāmatā minēts visbiežāk – pašnāvība. Tuvo Austrumu un islāma studiju profesors Vinsents Kornels (*Vincent Cornell*) savā grāmatā norāda, ka pašnāvība islāmā ir stingri aizliegta, minot šo faktu pamatojošus citātus no Korāna.⁹⁷ Filozofs Maududi paskaidro, ka islāmā ir daži noteikumi par indivīda tiesībām, kas jāattiecinā uz jebkuru cilvēku – ticīgo vai neticīgo. Viens no šiem likumiem ir par tiesībām uz dzīvi. Musulmanim šis likums ir jāievēro, respektīvi, ir jācieņa cita cilvēka un sava dzīvība.⁹⁸ Grāmatā *Letters to a Young Muslim* arī ir minēts, ka pašnāvība islāmā nav atļauta, jo katra un dzīve ir Allāha dāvana, līdz ar to, nav atļauts sev atņemt to, kas pašam nepieder,⁹⁹ taču, tiklīdz grāmatā tiek minēti spridzinātāji pašnāvnieki, grāmatas autors min šo cilvēku motīvu – ticība faktam, ka šāda uzpurēšanās sniegs garantētu vietu debesīs.¹⁰⁰ Arī pats grāmatas autors šo pretrunu ir izcēlis kā sev svarīgu jautājumu, uz kuru nav vēl radis atbildi.¹⁰¹ Grāmatā *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their Conflict* tās autors ir skaidrojis šo pretrunu. Tās autors raksta, ka mūsdienās spridzinātājus pašnāvniekus uzskata par mocekļiem, kaut arī patiesībā islāmā par mocekļiem uzskata personas, kas gājušas bojā, aizstāvēt islāmu vai stājoties pretī ļaunumam. Diemžēl, daudzi jaunie musulmaņu šādu patiesību ir pārpratuši, līdz ar to, uzskata, ka tiek izpildīta cēla rīcība, nevis tiek grēkots.¹⁰²

Saimons Blekbērnš savā grāmatā, rakstot par ētikas idejām, bieži piemin vārdu “brīvība”. Grāmatā *Ētika* tās autori raksta: “Brīvība ir jebkuras ētiskās sistēmas centrālā tēma, kā arī katra konkrēta cilvēka tikumiskās atbildības

⁹⁵Blekbērnš, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. [B.v.]: ¼ Satori, 2008. 77. lpp.; 79. lpp.

⁹⁶Skat. 16. lpp.

⁹⁷Cornell, V. *Voice of Islam*. Westport: Praeger Publishers, 2007. 243. lpp.

⁹⁸Mawdudi, A. A. *Human Rights in Islam*. Lahore: Islamic Publications, 1997. 14. lpp.

⁹⁹Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. xiii lpp.

¹⁰⁰Ibid. 136. lpp.

¹⁰¹Ibid. xiv lpp.

¹⁰²Khan, A. *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their conflict*. New York: Algora Publishing, 2003. 104. lpp.

izpaušme.”¹⁰³ Stoiķi māca, piemēram, ka tikumība nav iespējama, ja cilvēks nav brīvs, un, ka Individuālais Es – tā ir gribas brīvība, kurā izpaužas cilvēka būtība.¹⁰⁴ Viens no brīvības veidiem, ko min Blekbērns, ir “brīvība un paternālisms”. Autors uzsver, ka brīvai indivīdu sabiedrībai piemērota ir demokrātiska politika.¹⁰⁵ Tas, kādi viedokļi par demokrātiju ir musulmaņiem, bakalaura darbā minēts iepriekš.¹⁰⁶ Islāma domātājs Abu Ala Maududi uzskatīja, ka rietumu demokrātija un islāma demokrātija ir atšķirīgi jēdzieni. Respektīvi, Maududi ir minējis vairākas pazīmes, kas šķir islāma demokrātiju no rietumu demokrātijas – rietumos tauta ir suverēna, savukārt islāmā suverēns ir Dievs; rietumos likumi tiek izstrādāti, savukārt islāmā likumus jau ir izstrādājis Dievs utt. Maududi islāma politisko sistēmu uztver kā perfektu demokrātijas formu,¹⁰⁷ norādot, ka rietumu demokrātija ir sava veida absolūta autoritāte, kas izmanto savu varu brīvā un nekontrolētā manierē.¹⁰⁸ Savukārt, grāmatas *Islam in the World* autors raksta, ka, piemēram, jaunākas paaudzes musulmaņiem nākas atzīt, ka demokrātijā iespējams rast vairākas morālās iezīmes, kuras nav iespējams rast musulmaņu sabiedrībā.¹⁰⁹ Doktors Ričards Krandals (*Richard Crandall*) pat norāda, ka demokrātija ir islāma vislielākās bailes.¹¹⁰ Bakalaura darbā jau iepriekš, rakstot par humānisma pamatprincipiem, ir minētas Gobāša grāmatā sastopamās idejas par indivīda brīvību.¹¹¹ Nākas secināt, ka arī ētikas ideja par indivīda brīvību, analizējot S.O.Gobāša grāmatu, nav aktuāla musulmaņu sabiedrībā.

S.Blekbērna grāmatā tiek minēta arī brīvība no sliktā.¹¹² Lai izprastu, kas īsti ir labais un kas – sliktais,¹¹³ holandiešu filozofs Benedikts Spinoza savā

¹⁰³Lasmane, S., Mīlts, A., Rubenis, A. *Ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 119. lpp.

¹⁰⁴Ibid. 123. lpp.

¹⁰⁵Blekbērns, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. BV: ¼ Satori, 2008. 107. lpp.

¹⁰⁶Skat. 17. lpp.

¹⁰⁷Kāds cits autors savā grāmatā gan norādījis, ka filozofi Abu Ala Maududi un Saijeds Kutbs uzskatīja, ka demokrātija neiederas musulmaņu vidū. (Ruthven, M. *Islam in the World*. New York: Oxford University Press, 2006. 365. - 366. lpp.)

¹⁰⁸Mawdudi, A. A. *Human Rights in Islam*. Lahore: Islamic Publications, 1997. 6.-7. lpp.

¹⁰⁹Ruthven, M. *Islam in the World*. New York: Oxford University Press, 2006. 366. lpp.

¹¹⁰Crandall, R. C. *Islam: The Enemy. The Islamophobia Series Volume I*. Longwood: Xulon Press, 2008. 247. lpp.

¹¹¹Skat. 17.-18. lpp.

¹¹²Blekbērns, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. BV: ¼ Satori, 2008. 103. lpp.

grāmatā *Ētika* norāda, ka jebkura paradība, kas liek just prieku, ir uzskatāma par labu, taču jebkas, kas liek izjust skumjas, ir uzskatāms par ļaunu.¹¹⁴ Kādā citā, ētikas terminam veltītā grāmatā, autori papildina, norādot, ka arī viss bezjēdzīgais ir ļaunais.¹¹⁵ Saimons Blekbērnš savā grāmatā skaidro sabiedrībā aktuālo labā un ļaunā ieskicējumu. Respektīvi, sabiedrības kārtības uzturēšanai tiek norādīti neskaitāmi aizliegumi, jeb darbības, no kuru izpildes jāizvairās. Šādi indivīdam netiek sniegta personīga laime, taču tiek sagatavots pamats, uz kuru katrs pats var veidot savu laimi, atliek vien izvēlēties kā to darīt.¹¹⁶ Tas, pēc bakalaura darba autores domām, lieliski atspoguļojas arī vairumā reliģiju. Reliģioziem cilvēkiem ne vien politiskā iekārta norāda, kas būtu vai nebūtu jādara; kas ir vai nav labs, bet arī sakrālie teksti, līdz ar to arī reliģija sniedz savu ieguldījumu, lai palīdzētu cilvēkiem atbrīvoties no ļaunā. Grāmatas *Islam in the World* autors norāda, ka saskaņā ar islāma pārliecību tie, kuri dara labu, nonāk paradīzē, savukārt tie, kas dara ļaunu – ellē. Autors arī skaidro, ka Allāhs ir visvarens un vizzinošs, līdz ar to, tieši Allāhs ir iemesls visām cilvēka labajām un sliktajām darbībām.¹¹⁷ Grāmatā *Letters to a Young Muslim* ir atrodams termins *hassanat*, ko pats autors skaidro kā labos darbus.¹¹⁸ Islāmā musulmaņi tic, ka Allāhs reiz tiesās visus cilvēkus un vērtēs viņu labos un sliktos darbus. Gobāšs grāmatā piemin faktu, ka islāmam ir savas prasības, kas liek būt labam.¹¹⁹ Kādā no vēstulēm autors min nepieciešamību būt labam, lai dzīvotu dzīvi, ko var uzskatīt par labu,¹²⁰ savukārt kādā citā vēstulē atspoguļo savas pārdomas par labu un sliktu rīcību. Gobāšs skaidro, ka izvērtējot savus labos un ļaunos darbus, ir iespēja vieglāk pieņemt lēmumu par to, kuras darbības ir jāuzskata par prioritārām. Šādā veidā cilvēks spēj sevi virzīt ētiskas uzvedības virzienā. Autors gan arī min šādas nostājas negatīvo aspektu. Savu darbību atkārtota salīdzināšana un izvērtēšana zināmā mērā ierobežo. Uzmanība aizvien pievērsta pagātnes rīcībai, taču netiek novērtēts attiecīgais mirklis. Gobāšs aicina savu “dēlu”, respektīvi, jebkuru lasītāju,

¹¹³Šajā gadījumā neietverot reliģijās norādītās vadlīnijas.

¹¹⁴Spinoza, B. *Ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998. 146. lpp.

¹¹⁵Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. *Ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 66. lpp.

¹¹⁶Blekbērnš, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. BV: ¼ Satori, 2008. 103. lpp.

¹¹⁷Ruthven, M. *Islam in the World*. New York: Oxford University Press, 2006. 112. lpp.

¹¹⁸Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 183. lpp.

¹¹⁹Ibid. 13. lpp.

¹²⁰Ibid. 89. lpp.

neiedziļināties nepārtrauktā “punktu uzskaitē”,¹²¹ bet gan ļauties rīcību pašplūsmai, kas, pēc grāmatas autora domām, ir uzskatāms par augstāku ētisko stāvokli.¹²² Var uzskatīt, ka šāda ētikas ideja par brīvību no ļaunā ir sastopama musulmaņu sabiedrībā un spēj veikt savu funkciju, palīdzot izvairīties gan no politiski nelikumīgām, gan indivīdam nevēlamām darbībām.

Grāmatā *Ētika. Ļoti saistošs ievads* tās autors piemin arī tiesības. Autors norāda, ka tiesības cilvēkiem ir nepieciešamas, lai: “paustu atkarību un vajadzību pēc aizstāvības pret citu tīkojumiem (...)”¹²³ Jau iepriekš darbā tika minēta Aršada Khana (*Arshad Khan*) grāmata *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their conflict*, kurā uzskaitītas pastāvošās musulmaņu tiesību jomas. Papildus domas un runas brīvībai, A.Khans minējis arī tiesības uz taisnību, tiesības uz pamatvajadzībām, vienlīdzības tiesības un citas.¹²⁴ Jau iepriekš bakalaura darbā Aršada Khana pieminētās musulmaņu tiesības nonāca pretrunā ar S.O.Gobāša grāmatā minētajām situācijām.¹²⁵

S. Lasmanes, A. Milta un A. Rubeņa darbā tiek aplūkotas vairākas klasiskās ētiskās vērtības, kas ir civilizētas sabiedrības mūžīgās vērtības. Bez tām nav iespējams izveidot nevienu ētikas sistēmu. Visizplatītākās vērtības ir labā un ļaunā, taisnīguma un pienākuma, goda un cieņas, kā arī laimes un dzīves jēgas vērtības.¹²⁶ Grāmatā *Islam in Contemporary World* tās autors uzskaita septiņas vērtības, kas ir aktuālas jebkurā reliģijā. Tās ir: mīlestība, nevardarbība, līdzjūtība, vienlīdzība, taisnīgums, cieņa un patiesība. Autors norāda, ka katrā reliģijā var atšķirties tas, kura no šīm vērtībām tiek uzsvērtā vairāk kā citas vērtības, vai, kā tas ir citās reliģijās. Islāmā, piemēram, tiek uzsvērtā vienlīdzība un taisnīgums.¹²⁷

¹²¹Salīdzinājumu “punktu uzskaitē” autors min kā parādību, kas atspoguļo punktu pieskaitīšanu par katru personas veikto darbību. Respektīvi, punkti tiek piešķirti katrai darbībai, to izvērtējot kā labu vai sliktu. Šāda “punktu uzskaitē” tiek realizēta, gatavojoties pastarai tiesai.

¹²²Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 184. – 186. lpp.

¹²³Blekbērnis, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. BV: ¼ Satori, 2008. 116. lpp.

¹²⁴Khan, A. *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their conflict*. New York: Algora Publishing, 2003. 220. lpp.

¹²⁵Skat. 17. lpp.

¹²⁶Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. *Ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995. 58. lpp.

¹²⁷Engineer, A. A. *Islam in Contemporary World*. New Delhi: New Dawn Press, 2007. 15. lpp. Socioloģijas profesore Haideha Mogisi (*Haideh Moghissi*) apstrīd dzimumu vienlīdzības principu gan Korānā, gan musulmaņu sabiedrībā. (Moghissi, H. (ed.) *Women and Islam: Social Conditions*,

Aršads Khans atklāj, ka islāmā vienlīdzību realizē arī sadalot pienākumus dzimumu starpā. Piemēram, sievietes nodrošina reliģiozu atmosfēru mājās, savukārt vīriešiem ir jāparūpējas par finansiālo atbalstu ģimenei.¹²⁸ Grāmatā *Gender and Equality in Muslim Family Law: Justice and Ethics in the Islamic* tiek skaidrots, ka šāds vienlīdzības paradokss, kad pret visiem netiek ievērotas vienlīdzīgas prasības vai attieksme, nodrošina taisnīgumu un atsevišķos gadījumos – komfortu.¹²⁹ Bakalaura darbā jau iepriekš, aplūkojot humānisma ideju O.S.Gobāša grāmatā, minēta ētikas un morāles vērtību nozīme, kā arī musulmaņu (šajā gadījumā tieši grāmatas autora ģimenes) rīcības atspoguļojums saistībā ar ētikas idejām.¹³⁰ O.S.Gobāša grāmatā ir minētas vērtības, kuras būtu vairāk jāaktualizē islāmā. Grāmatas autors, rakstot par iespēju islāmu realizēt kā miera reliģiju, norāda, ka musulmaņiem ir nepieciešams izplatīt un aicināt citus nevis uz karu, bet gan aicināt uzticēties, rūpēties un izrādīt augstsirdību it visiem un it visur.¹³¹ Vēstulē, kurā grāmatas autors skaidro viņaprāt patiesā islāma izpausmi, minēta nepieciešamība realizēt islāmiskās vērtības: cieņu, rūpes par citiem, humoru, augstsirdību, kā arī vēlmi rast gudrību un taisnīgumu.¹³² Kā cieņas izpausmi, var minēt principus, kas jāievēro sludinātājiem mošejās. Apvienoto Arābu Emirātu valdība ir iesaistījies mošejās notiekošajā un norādījusi standartus, kurus ir jāievēro ikvienam sludinātājam.¹³³ Piemēram,

obstacles, and prospects, vol. 2. Abingdon: Routledge, 2005. 378. lpp. un Moghissi, H. (ed.)

Women in Islam: Images and realities, vol. 1. Abingdon: Routledge, 2005. 189.-190. lpp.)

¹²⁸Khan, A. *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their conflict.* New York: Algora Publishing, 2003. 226. lpp.

¹²⁹Mir-Hosseini, Z., Vogt, K., Larsen, L... [et al.] (eds.) *Gender and Equality in Muslim Family Law: Justice and Ethics in the Islamic.* I.B. Tauris & Co: London, 2013. 242. lpp.

¹³⁰Skat. 14. lpp.

¹³¹Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim.* London: Picador, 2017. 82. lpp.

¹³²Ibid. 77. lpp.

¹³³Abū Dabī tiesu nodaļas mājas lapā atrodami likumi, kas ietver cīņu pret diskrimināciju un naidu. Tajos arī minēta reliģija. Piemēram, 7. lpp. norādīs, ka par pārkāpumu var uzskatīt reliģiju (vārds norādīts daudzskaitlī (الأيمان)). 12. lpp., skaidrojot, uz ko šis jēdziens norāda, minētas debesu reliģijas (الديان السماوية), islāms, kristietība un jūdaisms) nicināšanu. 8.lpp. norādīti likumi, kas aizliedz nicinošu rakstu, publikāciju izplatīšanu vai reliģiju nicinošu un necienošu organizāciju izveidošanu vai pievienošanu tām. (دائرة القضاء. الكراهية والتمييز. Sk. internetā (2018.15.05.) <https://www.adjd.gov.ae/sites/Authoring/AR/ELibrary%20Books/E-Library/PDFs/Anti-discrimination%20and%20hate%20law.pdf>)

lūgšanās nav atļauts mudināt uz vardarbību vai naidu, kā arī ir aizliegts nosodīt tos, kuri pieder kādai citai ticībai.¹³⁴ Var uzskatīt, ka šādā veidā tiek izrādīta cieņa pret citu reliģiju pārstāvjiem. Šāds notikumu pavērsiens, kad valdība ir lēmusi iesaistīties reliģiskajos notikumos, izskaidrojams ar to, ka iepriekš ir bijuši gadījumi, kas veicinājuši šādu likumu izstrādi un pieņemšanu. Iespējams, agrāk mošejās cieņa pret citu reliģiju pārstāvjiem netika realizēta, taču, kā raksta O.S.Gobāšs, AAE valdība ir rīkojusies, lai cieņa kā vērtība tiktu ievērota. Grāmatas *Islam in Contemporary World* autors norāda, ka ar savu kareivīgo attieksmi musulmaņi ir īpaši neiecietīgi un, uzskatot, ka citas reliģijas nav patiesas, noraida jebkuru citu reliģiju un diskriminē citu reliģiju sekotājus, turpretī Korānā norādīts, ka visiem viens otru jācieņa un jādzīvo savstarpējā harmonijā.¹³⁵ Spilgts piemērs rūpēm par citiem ir labdarības faktors, kam islāmā ir liela nozīme. Tas ir viens no pieciem islāma pīlāriem, kas norāda nepieciešamību ziedot daļu savu ienākumu labdarībai. Tas pierāda, ka labdarība ir izteikts piemērs tam, kā musulmaņi izrāda rūpes par citiem, īpaši par tiem, kuriem dzīvē ir nepieciešama apkārtējo palīdzība. Atsaucoties uz iepriekš minēto labo darbu principu islāmā,¹³⁶ varam secināt, ka musulmaņiem, lai ievērotu islāmā norādītās vadlīnijas, ir jācieņa un jārealizē savā ikdienā iepriekš minētās vērtības.

2.3. Grāmatā “Vēstules jaunam musulmanim” neaplūkotie ētikas principi

Aplūkojot ētikas idejas, kuras Blekbērns vēl ir minējis savā grāmatā, tām ir grūti vai neiespējami rast piemērus Omara Saifa Gobāša grāmatā. Šādas idejas ir par dzimšanu, dzīves jēgu un ilgām, kā arī par baudu.¹³⁷ Grāmatas *Letters to a Young Muslim* autors grāmatas sākumā raksta par savas dzīves jēgu. Gobāšs raksta, ka abu dēlu piedzimšana ir ienesusi viņa dzīvē jaunu saturu un jēgu. Sākotnējie uzskati par dzīves nozīmi tika izmainīti. Autors atzīst, ka ģimenes izveidošana ir mudinājusi saprast, cik nozīmīga dzīvē ir atbildība un mērenība.¹³⁸

¹³⁴Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 180. lpp.

¹³⁵Engineer, A. A. *Islam in Contemporary World*. New Delhi: New Dawn Press, 2007. 45.-49. lpp.

¹³⁶Skat. 23.lpp.

¹³⁷Blekbērns, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. BV: ¼ Satori, 2008. 68. lpp.; 85. lpp.; 91. lpp.

¹³⁸Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. xi lpp.

Šāda ideja par dzīves jēgu gan netiek atspoguļota nevienā no vēstulēm, islāma sakarā. Augusta Milta darbā ir minēta dzīvesmākslas ētika, kurā iekļauts arī princips par jēgpilnas dzīves aizvadišanu. Dzīvesmākslas ētika vairāk balstīta uz pašu indivīdu un viņa izvēlēm,¹³⁹ līdz ar to saprotams fakts, kāpēc dzīves jēga Gobāša grāmatā nav atspoguļota kā islāmā norādīts princips, bet gan pēc paša autora iniciatīvas rosināts princips. Autors Aršads Khans savā grāmatā raksta, ka musulmaņi tic, ka ir noteikts dzīves mērķis - pielūgt un paklausīt Dievu. Autors paskaidro, ka Dievs ir devis cilvēkam mērķi realizēt savu eksistenci un izpildīt Dieva plānu uz zemes. Lai cilvēkam palīdzētu, Dievs to ir apveltījis ar inteliģenci un brīvību, kas ne vien sniedz pamatotu varu, bet arī atbildību. Kā papildus palīdzību, Dievs ir sūtījis praviešus, kas palīdzējuši cilvēkam sekot Dieva norādītajam mērķim.¹⁴⁰ Runājot par dzīves jēgu, S.Blekbērnš uzsver, ka nav jāmeklē viena konkrēta dzīves jēga. Dzīves jēga pēc Blekbērna domām slēpjas dzīves notikumos, kas bieži vien ir nozīmīgi, līdz ar to, ļauj saskatīt konkrētās dzīves jēgu. Autors citē arhitektu Lektorbizjē, kurš ir teicis, ka Dievs mājā detaļās. S.Blekbērnš norāda, ka līdzīgi ir ar dzīves jēgu.¹⁴¹ Idejas par dzimšanu, ilgām un baudu O.S.Gobāša grāmatā nav aplūkotas, kas, ļoti iespējams, norāda, ka autors šīs idejas nav uzskatījis par būtiski svarīgām.

¹³⁹Milts, A. *Ētika. Kas ir ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 8. lpp.

¹⁴⁰Khan, A. *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their conflict*. New York: Algora Publishing, 2003. 137. - 138. lpp.

¹⁴¹Blekbērnš, S. *Ētika. Ļoti saistošs ievads*. BV: ¼ Satori, 2008. 91. lpp.

3. INDIVIDUĀLISMS OMARA SAIFA GOBĀŠA GRĀMATĀ *VĒSTULES JAUNAM MUSULMANIM*

3.1. Individuālisms reliģijā

Vārds “individuālisms” ir salīdzinoši nesens termins. Tas parādījies vien 18.gs.¹⁴² – apgaismības laikmetā.¹⁴³ Franču filozofs Aleksis de Tokvila grāmatā *L'Ancien Régime et la Révolution* raksta, ka vārdu “individuālisms” agrākās sabiedrībās nepazina, jo katrs indivīds piederēja kādai grupai un nespēja sevi apzināties kā izolētu vienību. Tokvila skaidro individuālisma pirmsākumus franču kopienās. Viņš norāda, ka franču grupas, kas veidoja franču sabiedrību, bija savtīgas. Laiku, kad franču kopienās radās kolektīvais individuālisms, Aleksis de Tokvila uzskata par individuālisma pirmsākumiem.¹⁴⁴ Savukārt Harskampa grāmatā *The Many Faces of Individualism* tiek minēti piemēri, kas atspoguļo, cik dažādi viedokļi ir bijuši saistīti ar individuālisma ideju. Piemēram, sociālists Luijs Blanks (*Louis Blanc*) individuālismu uztvēra kā neierobežotu pašpārliecinātību; vācu romantiķi individuālismu izmantoja, lai apzīmētu individuālās personības ideālu.¹⁴⁵ Filozofs Jesaja Berlins savā grāmatā raksta, ka konservatīvie un sociālisti uzskata nekontrolētu individuālismu par haosa, netaisnības un nežēlības cēloni.¹⁴⁶ Līdzīgi, kā termina “humānisms” un “ētika” gadījumā, arī par termina “individuālisms” definēšanu ir izteikti dažādi viedokļi. Grāmatā *The Many Faces of Individualism* skaidrots, ka nav vienotas izpratnes ne par termina “individuālisms” aprakstošo, ne vērtējošo saturu, taču ir skaidrs, ka individuālisms norāda ne vien uz noteiktām izmaiņām sabiedrībā, bet arī uz uzvedības modeļiem,

¹⁴²Stīvens Luks (*Steven Luke*) gan norāda, ka “individuālisms” ir 19.gs. vārds, kaut arī pats norāda, ka šī termina pirmsākumi meklējami 18.gs. (Lukes, S. *Individualism*. Colchester: ECPR Press, 2006. 19. lpp.; 21. lpp.)

¹⁴³Lukes, S. *Individualism*. Colchester: ECPR Press, 2006. 21. lpp.

¹⁴⁴Tocqueville, A. *The Old Regime and the French Revolution*. New York: Dover Publications, 2010. 122. lpp.

¹⁴⁵Harskamp, A. Musschenga, A. W. (eds.) *The Many Faces of Individualism*. Leuven: Peeters, 2001. 4.-5. lpp.

¹⁴⁶Berlins, J. *Četras esejas par brīvību*. Rīga: Sprīdītis, 2000. 68. lpp.

attieksmi un vērtībām.¹⁴⁷ Grāmatas *The Growth Of Philosophic Radicalism* autors salīdzina kristietības morāli ar romiešu likumu, skaidrojot, ka individuālisms ir šo abu sistēmu kopīgā raksturīgā iezīme.¹⁴⁸ Profesors Pauls Spikers (*Paul Spicker*) norāda, ka individuālisma ideja ir cieši saistīta ar liberālisma ideju, ņemot vērā, ka abās idejās liela nozīme ir indivīda brīvībai. Laika gaitā individuālisma ideja gan ir nedaudz mainījusies – ieguvusi gluži citādu nozīmi. Respektīvi, indivīds reprezentē kādu, kurš ir savtīgs un izolēts, kuram nav atbildība pret citiem.¹⁴⁹ Nadja Urbinati (*Nadia Urbinati*) savā grāmatā norāda, ka individuālisma saistību ar demokrātiju nelabvēlīgi ietekmē tā asociēšana ar egoismu. Autore apgalvo, ka šī asociēšana ar egoismu nav pamatota. Urbinati skaidro, ka individuālisms kā ideja, kas tiek asociēta ar vienlīdzīgu cieņu, vienlīdzīgām vēlēšanu tiesībām un vārdu brīvību ir politiski ideāls pamats demokrātijai, un tai nevajadzētu piesaistīt ne antisociālu egoismu, ne vienaldzību pret citiem un politiku.¹⁵⁰ Sociologs Emīls Dirkems individuālismu sauc par cilvēces reliģiju, indivīda cieņas kultu, uzskatot to par patieso morālo pamatu modernai sabiedrībai.¹⁵¹

Grāmatas *Individualism* autors Stīvens Luks (*Steven Lukes*) raksta par reliģisko individuālismu. Autors pieļauj iespēju šādu individuālismu definēt kā uzskatu, ka ticīgais pats ir atbildīgs par savu garīgo liktenis un viņam nav vajadzīgi starpnieki. Ticīgajam pašam ir tiesības un pienākums veidot savas attiecības ar Dievu pēc saviem uzskatiem un vēlmēm.¹⁵² Reliģiskais individuālisms grāmatā *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life* atspoguļots, par piemēru izmantojot kādas sievietes ticību. Šī sieviete¹⁵³ apgalvo, ka tic Dievam, taču savu ticību nepraktizē ar baznīcas

¹⁴⁷Harskamp, A. Musschenga, A. W. (eds.) *The Many Faces of Individualism*. Leuven: Peeters, 2001. 5. lpp.

¹⁴⁸Halévy, É. *The Growth Of Philosophic Radicalism*. London: Fiber&Fiber Edited, 1934. 504. lpp.

¹⁴⁹Spicker, P. *Reclaiming Individualism: Perspectives on Public Policy*. Chicago: The Policy Press, 2013. 6. lpp.

¹⁵⁰Urbinati, N. *The Tyranny of the Moderns*. London: Yale University Press, 2015. 5. lpp.

¹⁵¹Durkheim, E. *Emile Durkheim on Morality and Society*. Chicago: The University of Chicago Press, 1973. xxxvi lpp.

¹⁵²Lukes, S. *Individualism*. Colchester: ECPR Press, 2006. 84. lpp.

¹⁵³Šo sievieti, kuru intervējuši grāmatas *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life* autori, sauc Šeila Larsone (*Sheil Larson*). Viņa intervijā atklāja, ka šo ticību, kurai

apmeklējumiem. Viņas ticība ir privāta, noslēgta un izolēta.¹⁵⁴ Tā izpaužas caur mīlestību gan pret sevi, gan pret citiem. Sieviete uzskata, ka tieši to Dievs vēlas, lai cilvēks rūpējas par sevi un citiem.¹⁵⁵ Individuālismu ar islāmu šķiet grūti savietot. Arābiem¹⁵⁶ ir raksturīgi veidot lielas ģimenes, pārzināt otras personas privāto dzīvi. Lēmumi reti tiek pieņemti patstāvīgi – tiek lūgti padomi kādam citam. Arī viesi mājā ir bieži un uzturas ilgi.¹⁵⁷ Grāmatas *Islam and Mammon: The Economic Predicaments of Islamism* autors, rakstot par individuālismu, to dēvē par piederīgu rietumu pasaulei, kuru, kā iepriekš bakalaura darbā jau minēts, musulmaņi uztver kā bezdievīgu un bez vērtībām pastāvošu.¹⁵⁸ Grāmatā, minot iespējamību pieņemt rietumu individuālismu, autors atklāj vesternizācijas pretinieku viedokli - tā būtu ideālas reliģijas iemainīšana pret cilvēku izdomātu morālo sistēmu, kas, līdz ar to, būtu uzskatāma par zemāka līmeņa sistēmu.¹⁵⁹ Profesore Anna Elizabete Maijere (*Ann Elizabeth Mayer*) apgalvo, ka indivīds kā prioritāte islāma kultūrai nav raksturīgs. Nevar gan apgalvot, ka individuālisma

tic, ir nodēvējusi par šeilaismu (*Sheilaism*). Daudzi amerikāņi ir izvēlējušies šo terminu kā savas ticības apzīmējumu. (Maxwell, N. K. *Sacred Stacks: The Higher Purpose of Libraries and Librarianship*. Chicago: American Library Association, 2006. 7.lpp.)

¹⁵⁴Grāmatas *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life* autori šādu salīdzinājumu izvēlējušies, lai atspoguļotu Amerikā tajā laikā notiekošās izmaiņas reliģiskajā dzīvē. Respektīvi, reliģija, no publiskas un vienojošas, kļūva par izolētu un privātu. (Bellah, R., Madsen, R., Sullivan, W... [et al.] *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley: University of California Press, 1985. 221. - 222. lpp.)

¹⁵⁵Bellah, R., Madsen, R., Sullivan, W... [et al.] *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley: University of California Press, 1985. 221. lpp.

¹⁵⁶Ņemot vērā faktu, ka par konkrētu arābu kā etnosa definēšanu un nošķiršanu pastāv dažādi viedokļi, bakalaura darba autore vadās pēc grāmatas *The Arabs* autora vēsturnieka M.Rodinsona (*M. Rodinson*) uzskaitītajām pazīmēm, kas skaidro arābu etnosam piederīgos. (Rodinson, M. *The Arabs*. Chicago: The Chicago University Press, 1981. 45. lpp.)

¹⁵⁷Hamady, S. *Temperament and Character of the Arabs*. New York: Twayne Publishers, 1960. 32. - 33. lpp.

¹⁵⁸Skat. 17. lpp.

¹⁵⁹Kuran, T. *Islam and Mammon: The Economic Predicaments of Islamism*. Princeton: Princeton University Press, 2004. 139. lpp.

ideja islāma kultūrā nav vispār. Autore norāda, ka sūfisms, kas ir islāma tradīcijas galvenais komponents, ietver individuālisma elementus.¹⁶⁰

3.2. Individuālisma pazīmes grāmatā “Vēstules jaunam musulmanim”

Analizējot individuālisma ideju O.S.Gobāša grāmatā, bakalaura darba autore izmanto individuālisma definīcijas, kas atrodamas Oksfordas vārdnīcā. Tajā termins “individuālisms” ir raksturots ar trīs pazīmēm, kuras atrodamas arī grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim*. Šīs minētās individuālisma pazīmes ir: “1) nepieciešamība būt neatkarīgam un pašpietiekamam, 2) sociāla teorija, kas veicina indivīda brīvo rīcību un 3) uz sevi vērsta sajūta vai rīcība¹⁶¹ (..)”.¹⁶² Pēc bakalaura darba autores domām, šīs pazīmes nav iespējams nošķirt un aplūkot atsevišķi. Tādēļ individuālisma pazīmes O.S.Gobāša grāmatā tiks aplūkotas, nenošķirot citu no citas.

Bakalaura darba autore uzskata, ka grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* individuālismam O.S.Gobāšs ir ierādījis īpašu lomu. Grāmatas autors pievēršas dažādiem jautājumiem un problēmām, taču tas, ko autors vēlas uzsvērt, rakstot savam dēlam un lasītājiem, ir spēja un nepieciešamība būt personībai ar savu nostāju, gribu un pašapziņu. Gobāšs aicina ikkatram domāt par sevi un savām izvēlēm. Autors norāda, ka nav neviena kopiena, kas pasargās no darbnespējas vai valsts, kas dalīsies lepnumā ar indivīda paveiktajiem pienākumiem. Tiek uzsvērts, ka mēs paši esam tie, kas izvēles cienīt sevi un citus, neatkarīgi no radniecības, bagātības vai piederības kādai ciltij vai kopienai.¹⁶³ Turklāt grāmatas autors

¹⁶⁰Mayer, A. E. *Islam and Human Rights: Tradition and Politics*. 5th ed. Boulder: Westview Press, 2013. 27. lpp.

¹⁶¹Trešā pazīme Oksfordas vārdnīcā ir papildināta ar īpašību “egoisms”, taču bakalaura darba autore ir izvēlējusies to neizmantot, ņemot vērā iepriekš bakalaura darbā minēto Nadjas Urbinati argumentu par egoisma asociēšanu ar individuālismu. (Skat. 29. lpp.)

¹⁶²Allen, R. E. *The Concise Oxford Dictionary*. 8th ed. Oxford: Clarendon Press, 1990. 602. lpp. Bakalaura darba autore kā individuālisma definīcijas avotu ir izvēlējusies Oksfordas vārdnīcu, jo citu autoru darbos individuālisma jēdziens ir skaidrots plaši vai, nenorādot konkrētas pazīmes. (Piemēram, grāmatās *Individualism* un *The Many Faces of Individualism*. (Lukes, S. *Individualism*. Colchester: ECPR Press, 2006. un Harskamp, A. Musschenga, A. W. (eds.) *The Many Faces of Individualism*. Leuven: Peeters, 2001))

¹⁶³Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 112. lpp.

uzsver nepieciešamību būt indivīdam ar personību, jo mūsdienu islāma sabiedrībā individuālisms nav aktuāls. Gobāšs norāda, ka šāds modelis, kurā viena persona norāda citiem, ko darīt, iespējams bija noderīgs un praktisks pirms tūkstošiem gadiem, taču mūsdienās situācija ir mainījusies. 21.gs. ikvienam ir iespēja iegūt informāciju, kas paplašina zināšanas, līdz ar to, ikdienā nav nepieciešama persona, kas norāda, kas būtu jādara.¹⁶⁴ Grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* ir minētas vairākas situācijas, kuras skaidri norāda uz individuālismam raksturīgo elementu noraidīšanu islāma kultūrā. Omars Saifs Gobāšs savā grāmatā vienu no vēstulēm ir veltījis musulmaņa kā indivīda aplūkošanai. Tajā autors ir arī minējis pašu terminu “individuālisms”, jautājot dēlam, vai jebkad ir dzirdēts vārdu “individuālisms” un “musulmaņi” savienojums. Grāmatas autors šajā sakarā piemin musulmaņu kopienu – ummu, kas pilnībā saistīta ar reliģiju. Ummas ideja laika gaitā ir attīstījusies, un musulmaņi to ir sākuši uztvert kā no pašiem nošķirtu, neatkarīgu vienību, nevis musulmaņu izveidotu kopienu. Brīžiem to pat uzskatot par sevi nozīmīgāku.¹⁶⁵ Grāmatas autors ir minējis musulmaņu garīdznieku attieksmi pret individualitāti kādā no savām intervijām. Britu laikraksta *The Guardian* interneta mājaslapā publicētajā intervijā Gobāšs atklāj, ka garīdzniecības pārstāvji bieži norāda: “Neuzdod jautājumus. Tavs pienākums nav domāt, bet gan sekot imama norādījumiem”.¹⁶⁶ Autors grāmatā min piemēru par situāciju, kad notiek cīņa starp islāmismu un vesternizāciju. Šādā situācijā kopienas viedoklis kļūst svarīgāks par indivīda viedokli. Gobāšs norāda, ka mūsdienās umma ir kļuvusi neiedomājami spēcīga un politizēta. Tā rezultātā, musulmaņiem pat nenojaušot, islāma līderis bieži vien izdara izvēles viņu vietā, kā arī musulmaņu privātā uzticība tiek jaukta ar politisko varu. Autors šo situāciju salīdzina ar teroristiskā grupējuma ISIS uzdrīkstēšanos. Arī Islāma valsts

¹⁶⁴Adams, T. Omar Saif Ghobash: ‘These rock star clerics on Twitter need to reach out’. Sk. internetā (2018.26.04.) <https://www.theguardian.com/books/2017/jan/15/omar-saif-ghobash-interview-letters-to-a-young-muslim-interview>

¹⁶⁵Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 238.-239. lpp.

¹⁶⁶Adams, T. Omar Saif Ghobash: ‘These rock star clerics on Twitter need to reach out’. Sk. internetā (2018.26.04.) <https://www.theguardian.com/books/2017/jan/15/omar-saif-ghobash-interview-letters-to-a-young-muslim-interview>

popularizē savu viedokli, apgalvojot, ka tas ir musulmaņu kopienas viedoklis, nemēģinot noskaidrot, ko musulmaņu kopienas indivīdi patiesībā par to domā.¹⁶⁷

Iepriekš minētajā intervijā O.S.Gobāšs arī atklāj, ka arābu pasaulē indivīda loma tiek uzskatīta par nenozīmīgu.¹⁶⁸ Arī grāmatā *Islam in the Eyes of the West: Images and Realities in an Age of Terror* norādīts, ka islāmiskās sabiedrības pamatā ir vienots un nemainīgs reliģisko, juridisko un morālo likumu kodekss, kas regulē ne vien islāmisko kopienu, bet arī musulmaņu indivīdu dzīves.¹⁶⁹ Šāda sistēma sabiedrībā neatspoguļo augstāk minētās individuālisma raksturīgās iezīmes.¹⁷⁰ Gobāšs pieļauj iespēju risināt šādu situāciju, veidojot dialogus un publiskas debates par to, ko nozīmē būt indivīdam musulmaņu kultūrā, tādējādi paverot iespēju radīt garīgu, sociālu un politisku vietu musulmaņu sabiedrības atjaunošanai. Grāmatas autors iesaka ikvienam apņemties respektēt vienu otru, neatkarīgi no katra izcelsmes. Gobāšs pieļauj iespēju, ka šādā veidā varētu veicināt izpratni par to, kas nav pareizi pastāvošajā sistēmā.¹⁷¹ Grāmatas autors, uzrunājot savu dēlu, atklāj savu viedokli par nepieciešamību saglabāt savu personību un uzņemties atbildību par savām darbībām.¹⁷² Arī grāmatas *Islam in*

¹⁶⁷Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 238.-240. lpp.

¹⁶⁸Adams, T. Omar Saif Ghobash: 'These rock star clerics on Twitter need to reach out'. Sk. internetā (2018.26.04.) <https://www.theguardian.com/books/2017/jan/15/omar-saif-ghobash-interview-letters-to-a-young-muslim-interview>

¹⁶⁹Ismael, T. Y., Rippin, A. (eds.) *Islam in the Eyes of the West: Images and Realities in an Age of Terror*. Abingdon: Rotledge, 2010. 16. lpp.

¹⁷⁰Grāmatā *Muslims in Britain* profesore Sofija Gilliata Reja (*Sophie Gilliat-Ray*) minējusi situāciju, kurā iespējama islāma un individuālisma saistība. Profesore grāmatā atspoguļo situāciju par musulmaņu garīdzniekiem Lielbritānijā. Tajā norādīts, ka islāms iedrošina ticīgos zināt un saprast savu ticību un pielietot savu interpretējošo spriedumu. Šāda rīcība norāda uz individuālismu – rīkoties pašam, taču nākamajā teikumā grāmatas autore norāda, ka musulmaņi tiek arī aicināti mācīties no Korāna pazinējiem un pielīdzināt savu morālo uzvedību dievbijīgiem cilvēkiem. (Gilliat-Ray, S. *Muslims in Britain*. New York: Cambridge University Press, 2010. 157. lpp.)

¹⁷¹Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017. 241. lpp.

O.S.Gobāšs arī piemin, ka kopiena ir svarīga – ģimene, klans, cilts - tā palīdz atrast sevi.

¹⁷²Ibid. 137. lpp.

Contemporary World autors ir izteicis līdzīgu viedokli, norādot, ka katrs indivīds ir atbildīgs par savu ticību un rīcību, nevis kāds cits.¹⁷³

Bakalaura darba autore secina, ka mūsdienu islāma reliģijā individuālisms nepastāv. Grāmatas *Vēstules jaunam musulmanim* autors, minot vairākas situācijas, atspoguļojis individuālismam raksturīgo iezīmju iztrūkumu islāma kultūrā, taču, pats būdams musulmanis, neatdzīst individuālisma neesamību par pareizu. Gobāšs vēlas šo situāciju mainīt un atzīst, ka islāma papildināšana ar individuālismam raksturīgām pazīmēm spētu mainīt pastāvošo situāciju islāmā, uzlabojot komunikāciju un savstarpēju cieņu musulmaņu kopienā, tādējādi rodot iespēju atrisināt citas problēmas, kas skārušas kopienai.

¹⁷³Engineer, A. A. *Islam in Contemporary World*. New Delhi: New Dawn Press, 2007. 90. lpp.

SECINĀJUMI

Mūsdienu islāma modelis ir ļoti dažāds un pretrunu pilns. Ir daudz jautājumu, uz kuriem ir grūti rast atbildes. Vairumam pasaulē izskanošo frāžu un atspoguļoto rīcību modeļiem nav pamatota izskaidrojuma. Islāms rietumu kultūrā ievieš neizpratni un pat bailes¹⁷⁴, taču tradicionālais sunnītu islāma modelis, kas atspoguļots grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* nav saistīts ar vairumu rietumos popularizēto stereotipu. Islāma reliģija pauž idejas, kas ir bijušas aktuālas pravieša Muhameda laikā, taču tās ir grūti saglabāt un praktizēt arī 21. gadsimtā, kad daļa no idejām ir ne vien nepraktiskas, bet arī grūti realizējamas. Jaunajiem arābiem un musulmaņiem, šajā tehnoloģiju laikmetā, ir neskaitāmas iespējas paplašināt zināšanas, taču ir jūtama islāma garīdznieku noliedzošā attieksme pret redzesloka paplašināšanu individuālā ceļā. Musulmaņiem ir nepieciešams veikt izvēles, kas būtu balstītas uz pašu atbildību, taču arī pret šādu rīcību attieksme ir noraidošā.

Vēstnieks un rakstnieks Omars Saifs Gobāšs savā grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* ir aplūkojis neskaitāmus jautājumus un piedāvājis to risinājumus. Grāmatas autors apzinās kāda ir mūsdienu situācija islāma reliģijā un pauž lasītājam nepieciešamību šo situāciju uzlabot.

Aplūkojot Korlisa Lamonta piedāvātos humānisma principus, vairumu no tiem iespējams arī atrast Gobāša grāmatā. Varētu uzskatīt, ka humānisms ir daļa no islāma modeļa, taču, iedziļinoties grāmatā *Vēstules jaunam musulmanim* atspoguļotajās situācijās, var apgalvot, ka liela daļa šo situāciju, kas atspoguļo humānismu, nav saistītas ar reliģiju. Mūsdienu humānistu principi, kas islāmā tiek noraidīti vai netiek atspoguļoti, ir pārliecība par pārdabiskā un pēcnāves dzīves neeksistēšanu, kā arī princips par indivīda brīvību. Korlisa Lamonta minētie principi par plaukstošu ekonomiku, tiekšanos pēc sevis izglītošanas, spēju risināt savas problēmas un aktualizēt ētikas un morāles vērtības ir raksturīgas iezīmes Gobāša ģimenei, ne musulmaņiem kopumā. Šie principi tiek ievēroti vadoties pēc paša pieredzes vai uzskatiem. Bakalaura darba autore uzskata, ka mūsdienu

¹⁷⁴Vairāki viedokļi, kas saistīti ar bēgļu krīzi, pausti grāmatā *Cultural Difference and Social Solidarity: Critical Cases*. (Boyd, S. H., Walter, M. A. (eds.) *Cultural Difference and Social Solidarity: Critical Cases*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2012. 30. lpp.)

humānisms ir islāma modelī iekļauta ideja, taču šo ideju izvēlas realizēt musulmaņi kā indivīdi, nevis tā tiek norādīta kā nepieciešama islāma reliģijā.

Par pamatu izmantojot S.Blekbērna piedāvātās ētikas idejas, var secināt, ka tās O.S.Gobāša grāmatā ir sastopamas. Ētikas ideja, piemēram par nāvi, ir aktuāla Korānā, taču musulmaņu sabiedrībā, īpaši fundamentālistu vidū, ideja ir pārprasta un netiek īstenota tā, kā to paredz Korāns, līdz ar to ētikas ideja musulmaņu sabiedrībā netiek ievērota. Citos gadījumos, ētikas principi atspoguļojas islāma modelī, piemēram, principi par atbrīvošanos no ļaunā vai vērtību pastāvēšanu. Islāmā ir izveidota sistēma, kas atbalsta personas morālo un ētisko nostāju, noliedzot ļaunā un negatīvā faktora pastāvēšanu ikdienā. Var secināt, ka sastopamie ētikas virzieni musulmaņu sabiedrībā ir dzīvesmākslas ētika, kas balstās indivīda veiktajās izvēlēs, un teoloģiska ētika, ko nosaka islāms. Ņemot vērā faktu, ka grāmatas *Vēstules jaunam musulmani* autors dažus Blekbērna norādītos ētikas principus nav minējis, nevar spriest par pilnīgu ētikas ideju atspoguļojumu Gobāša piedāvātajā islāma modelī.

Omars Saifs Gobāšs savā grāmatā vairākkārt piemin individuālisma un individualitātes terminus, uzsverot to nozīmi indivīda dzīvē. Bakalaura darba autore uzskata, ka ideja par individuālismu grāmatā ir uzsvērtā visvairāk, ņemot vērā Gobāša apņēmību un sava veida uzstājību, paskaidrot savam dēlam, cik svarīgi ir pastāvēt par savu viedokli, būt patstāvīgam un atbildīgam par savu rīcību. Kaut arī, aplūkojot Gobāša grāmatā minētās situācijas, kas attiecināmas uz individuālismu, attieksme islāmā ir noliedzīga, grāmatas autors izrāda interesi par individuālisma veicināšanu un attīstīšanu islāma kultūrā. Individuālisms islāmā netiek noliegts, taču mūsdienās musulmaņu garīdznieki aicina nepraktizēt individuālisma ideju savās darbībās un apziņā. Varam secināt, ka individuālisms ir iespējams islāmā, taču tas netiek atspoguļots 21. gadsimta islāma modelī.

Darbā dažas no humānisma, ētikas un individuālisma pazīmēm atkārtojas noteiktās idejās, taču darba autore ir atspoguļojusi šīs pazīmes attiecīgajās idejās no citiem aspektiem. Pazīmes, kas bija kopīgas iepriekš trīs minētajām idejām ir, piemēram, princips par brīvību un tiesībām. Tālākai darba pētniecībai iespējams pētīt noraidīto vai iztrūkstošo humānisma, ētikas vai individuālisma principu realizēšanu islāma sabiedrībā, aplūkojot O.S.Gobāša piedāvātos risinājumus.

Grāmata *Vēstules jaunam musulmanim* aicina lasītāju izprast un pārdomāt 21. gadsimta islāma modeli, pieļaujot iespēju iesaistīties pastāvošās situācijas mainīšanā. O.S.Gobāšs ir uzdrīkstējies runāt par islāma kultūras problēmām, kuras ir jārisina, lai veiksmīgi un sekmīgi iesaistītos mūsdienu sabiedrībā. Žurnāliste Susanna Tarbuša (Susannah Tarbush), kas specializējas Tuvo Austrumu kultūras jautājumos, savā rakstā par O.S.Gobāša grāmatu ir atzinusi, ka lasītāju pozitīvā reakcija *Vēstulēm jaunam musulmanim* norāda uz jauno arābu un musulmaņu, un rietumnieku slāpēm pēc pozitīvām un cerību pilnām, taču arī izaicinošām, domām. Pēc gluži tādām, kādas ir atspoguļotas Gobāša grāmatā.¹⁷⁵

Bakalaura darba autore secina, ka O.S.Gobāša grāmatā atspoguļotās idejas par 21. gadsimta islāma kultūras sabiedrību atklāj mūsdienu sabiedrībā aktuālas tēmas.

¹⁷⁵ "رسائل إلى شاب مسلم" كتبها عمر غياث إلى ابنه سيف. طريوش, س. Sk. internetā (2018.09.05.)

<http://www.alhayat.com/article/853758/-%D8%B1%D8%B3%D8%A7%D8%A6%D9%84-%D9%84%D9%89-%D8%B4%D8%A7%D8%A8-%D9%85%D8%B3%D9%84%D9%85-%D9%83%D8%AA%D8%A8%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%85%D8%B1-%D8%BA%D8%A8%D8%A7%D8%B4-%D9%84%D9%89-%D8%A7%D8%A8%D9%86%D9%87-%D8%B3%D9%8A%D9%81>

LITERATŪRAS SARAKSTS

Avoti un dokumenti

Ghobash, O. S. *Letters to a Young Muslim*. London: Picador, 2017.

Korāns. Tulk. Bērziņš, U. Rīga: Neputns, 2011.

Vatikāna koncils. *Vatikāna II koncils*. Jelgava: Vox Ecclesiae, 2016.

Adams, T. Omar Saif Ghobash: 'These rock star clerics on Twitter need to reach out'. Sk. internetā (2018.26.04.)

<https://www.theguardian.com/books/2017/jan/15/omar-saif-ghobash-interview-letters-to-a-young-muslim-interview>

Johnson, T. M., Grim, B. J. Global Religious Populations, 1910–2010

Sk. internetā (2018.01.11.)

http://media.johnwiley.com.au/product_data/excerpt/47/04706745/0470674547-196.pdf

Pew Research Center. Religion and Education Around the World: Muslim Educational Attainment. Sk. internetā (2018.01.11.)

<http://www.pewforum.org/2016/12/13/muslim-educational-attainment/>

The International Humanist and Ethical Union. What is Humanism? Sk. internetā (2018.01.23.) <http://iheu.org/humanism/what-is-humanism/>

UNESCO Institute for Education. Literacy and Adult Education in the Arab World. Sk. internetā (2018.01.11.)

http://www.unesco.org/education/uie/pdf/country/arab_world.pdf

دائرة القضاء. قانون مكافحة التمييز والكراهية. Sk. internetā (2018.15.05.)

<https://www.adjd.gov.ae/sites/Authoring/AR/ELibrary%20Books/ELibrary/PDFs/Anti-discrimination%20and%20hate%20law.pdf>

Zinātniskā literatūra

Baggini, J. *Atheism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2003.

Bellah, R., Madsen, R., Sullivan, W... [et al.] *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*. Berkeley: University of California Press, 1985.

- Berlins, J.** Četras esejas par brīvību. Rīga: Sprīdītis, 2000.
- Blekbērns, S.** Ētika. Ļoti saistošs ievads. [B.v.]: ¼ Satori, 2008.
- Boyd, S. H., Walter, M. A.** (eds.) *Cultural Difference and Social Solidarity: Critical Cases*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2012.
- Calvert, J.** *The Arabian Peninsula in the Age of Oil*. Broomall: Mason Crest, 2007.
- Copson, A., Grayling, A.C.** (eds.) *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism*. Chicester: John Wiley and Sons Ltd, 2015.
- Cornell, V.** (ed.) *Voice of Islam*. Westport: Praeger Publishers, 2007.
- Crandall, R. C.** *Islam: The Enemy. The Islamophobia Series Volume I*. Longwood: Xulon Press, 2008.
- Durkheim, E.** *Emile Durkheim on Morality and Society*. Chicago: The University of Chicago Press, 1973.
- Engelhardt, H. T.** *Bioethics and Secular Humanism: The Search for a Common Morality*. Eugene: Wipf and Stock Publishers, 1991.
- Engineer, A. A.** *Islam in Contemporary World*. New Delhi: New Dawn Press, 2007.
- Epikūrs.** *Vēstules. Atziņas. Fragmenti*. Rīga: Liepnieks & Rītups, 2007.
- Floud, R., Hejeebu, S., Mitch, D.** (eds.) *Humanism Challenges Materialism in Economics and Economic History*. Chicago: The University of Chicago Press, 2017.
- Fowler, J. D.** *Humanism: Beliefs and Practices*. Eastburn: Sussex Academic Press, 1999.
- Gilliat-Ray, S.** *Muslims in Britain*. New York: Cambridge University Press, 2010.
- Halévy, É.** *The Growth Of Philosophic Radicalism*. London: Fiber&Fiber Edited, 1934.

- Hamady, S.** *Temperament and Character of the Arabs*. New York: Twayne Publishers, 1960.
- Hardie, G. M.** *The Essence of Humanism: Free Thought Versus Religious Belief*. Philadelphia: Xlibris Corporation, 2004.
- Harskamp, A. Musschenga, A. W.** (eds.) *The Many Faces of Individualism*. Leuven: Peeters, 2001.
- Huizinga, J.** *Erasmus and the Age of Reformation*. New York: Harper, 1957.
- Ismael, T. Y., Rippin, A.** (eds.) *Islam in the Eyes of the West: Images and Realities in an Age of Terror*. Abingdon: Routledge, 2010.
- Khan, A.** *Islam, Muslims, and America: Understanding the Basis of Their conflict*. New York: Algora Publishing, 2003.
- Khatab, S., Bouma, G. D.** *Democracy in Islam*. Abingdon: Routledge, 2007.
- Kleinhofa, I., Taivāns, L.** No arābu valodas aizgūto terminu latviskošana un lietojums. Grām.: *Latvijas Universitātes raksti, 813. sēj.* Rīga: Latvijas Universitāte, 2016. 112. lpp.-126. lpp.
- Knight, M.** (ed.). *The Humanist Anthology*. London: Barrie&Rockliff, 1961.
- Krūmiņa – Koņkova, S.** Domas par cilvēka esamības horizontiem. Grām. *Reliģiski filozofiski raksti. 6. sējums*. Rīga: Filozofijas un socioloģijas institūts, 1997. 11. lpp.-31. lpp.
- Kuran, T.** *Islam and Mammon: The Economic Predicaments of Islamism*. Princeton: Princeton University Press, 2004.
- Lamont, C.** *The Philosophy of Humanism*. New York: Humanist Press, 1997.
- Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A.** *Ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.
- Lukes, S.** *Individualism*. Colchester: ECPR Press, 2006.
- Mawdudi, A. A.** *Human Rights in Islam*. Lahore: Islamic Publications, 1997.
- Maxwell, N. K.** *Sacred Stacks: The Higher Purpose of Libraries and Librarianship*. Chicago: American Library Association, 2006.

- Mayer, A. E.** *Islam and Human Rights: Tradition and Politics. 5th ed.* Boulder: Westview Press, 2013.
- Mir-Hosseini, Z., Vogt, K., Larsen, L...** [et al.] (eds.) *Gender and Equality in Muslim Family Law: Justice and Ethics in the Islamic.* I.B. Tauris & Co: London, 2013.
- Moghissi, H.** (ed.) *Women in Islam: Images and realities, vol. 1.* Abingdon: Routledge, 2005.
- Moghissi, H.** (ed.) *Women and Islam: Social Conditions, obstacles, and prospects, vol. 2.* Abingdon: Routledge, 2005.
- Moran, L. Moran, M.** *Humanism as the next step.* Washington, DC: Humanist Press, 2012.
- Reichmuth, S., Rüsen, J., Sarhan, A.** (eds.) *Humanism and Muslim Culture: Historical Heritage and Contemporary Challenges.* Goettingen: V&R unipress GmbH, 2012.
- Rodinson, M.** *The Arabs.* Chicago: The Chicago University Press, 1981.
- Rogan, E.** *The Arabs: The History.* London: Penguin Books, 2012.
- Rubenis, A.** *Ētika XX gadsimtā. Praktiskā ētika.* Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
- Rubenis, A.** *No renesanses pavasara uz humānisma rudeni.* Rīga: Latvijas Mākslas akadēmija, 2008.
- Ruthven, M.** *Islam in the World.* New York: Oxford University Press, 2006.
- Spicker, P.** *Reclaiming Individualism: Perspectives on Public Policy.* Chicago: The Policy Press, 2013.
- Spinoza, B.** *Ētika.* Rīga: Zvaigzne ABC, 1998.
- Strautmane, T.** *Reliģiskā humānisma būtība un tā kritika.* Rīga: Latvijas PSR Zinību biedrība, 1980.
- Tocqueville, A.** *The Old Regime and the French Revolution.* New York: Dover Publications, 2010.

Twining, W. (ed.) *Human Rights, Southern Voices*. New York: Cambridge University Press, 2009.

Urbinati, N. *The Tyranny of the Moderns*. London: Yale University Press, 2015.

Woo, R. *God or Allah, Truth or Bull?* Durham: Strategic Book Group, 2011.

Uzziņu literatūra un interneta avoti

Allen, R. E. *The Concise Oxford Dictionary. 8th ed.* Oxford: Clarendon Press, 1990.

Baksters, E., u.c. *Sekulārais humānisms*. [B.v.]: Viņa Vārds Manī, 2009.

Brockopp, J. E. Slaves and Slavery. Grām.: *Encyclopedia of the Qur'an, vol. 5*. Leiden: Brill Academic Publishers, 2006.

Bstan-'dzin-rgya-mtsho, Dalai Lama. *Vairāk nekā reliģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2013.

Cheyney, E. P. Humanism. Grām. *Encyclopaedia of the Social Sciences Vol. IV*. New York: Macmillan, 1937.

IRR News Team. Fighting Anti-muslim Racism: An Interview with A.Sivanandan. Sk. internetā (2018.07.05.) <http://www.irr.org.uk/news/fighting-anti-muslim-racism-an-interview-with-a-sivanandan/>

Milts, A. *Ētika. Kas ir ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.

”رسائل إلى شاب مسلم ” دعوة للتفكير النقدي لجيل مسلم عصري. قعدوني, ا. Sk. internetā (2018.09.05.) <https://geroun.net/archives/74879>

”رسائل إلى شاب مسلم ” كتبها عمر غباش إلى ابنه سيف. طربوش, س. Sk. internetā (2018.09.05.) <http://www.alhayat.com/article/853758/>
%D8%B1%D8%B3%D8%A7%D8%A6%D9%84-%D9%84%D9%89-
%D8%B4%D8%A7%D8%A8-%D9%85%D8%B3%D9%84%D9%85-
%D9%83%D8%AA%D8%A8%D9%87%D8%A7-%D8%B9%D9%85%D8%B1-
%D8%BA%D8%A8%D8%A7%D8%B4-%D9%84%D9%89-
%D8%A7%D8%A8%D9%86%D9%87-%D8%B3%D9%8A%D9%81

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs "Islāma modelis 21. gadsimtā: humānisms, ētika un individuālisms Omara Saifa Gobāša "Vēstulēs jaunam musulmanim"" izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātes Āzijas studiju nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Paula Bartaševiča

15.05.2018.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Profesors Jānis Priede

15.05.2018.

Recenzents:

Darbs iesniegts Āzijas studiju nodaļā 2018. gada 15. maijā.

Komisijas sekretāre: pasn. Lauma Šime

Darbs aizstāvēts Āzijas studiju bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___.__.2018. prot. Nr. _____, vērtējums ___(_____)

Komisijas sekretāre: pasn. Lauma Šime